

VALÓSÁG

AZ ALTERNATÍV ISKOLÁK TANULÓI

Bevezetés

2004 tavaszán a KIP (Kimaradó Tanulók Integrációs Programja) és a FÜPI (Független Pedagógiai Intézet) megbízásából összesen 16 interjút készítettem olyan fiatalokkal, akik az elmúlt két évben a Belvárosi Tanodában (6 fő) vagy a Zöld Kakas Líceumban (10 fő) érettségiztek. A „második esély” iskolák jellegéből adódóan interjúalanyaim olyan fiatalok voltak, akik különböző hányattatások után jutottak el az érettségiig; több középiskolába jártak, ahol nem tudták teljesíteni a követelményeket, és végül a fent említett két alternatív iskola valamelyikében fejezték be középiskolai tanulmányaikat. Iskolai karrierjük tehát összességében sikeresnek mondható, de a sikerig kacsaringós úton, megpróbáltatásokon keresztül jutottak el.

Az interjúk elkészítésének célja az volt, hogy a fiatalok iskolai történetének megismerésén keresztül feltérképezzem nehézségeik és sikereik okait, azaz képet kaphak arról, hogy milyen iskolai környezet, tanítási gyakorlat, tanári attitűd gátolja illetve segíti ezeket a fiatalokat az iskolai követelmények teljesítésében. Interjúalanyaimat azért választottam két iskola egykori diákjai közül, mert úgy gondoltam, hogy így a problémák, és megoldások szélesebb tárházát ismerhetem meg.

Az interjúk során nem állt szándékomban felkutatni a kudarcok iskolán kívüli okait, noha nyilvánvaló, hogy a megkérdezett fiatalok többsége már kisgyermekkorában a családjában elszenvedett olyan sérüléseket, traumákat, amelyek gátolták az iskolai teljesítményben. Az interjúk elkészítésében elsősorban az vezérelt, hogy meg tudjam, mit tehetnek az iskolák vagy más segítő intézmények azért, hogy az átlagosnál sérültebb, nehezebb sorsú fiatalok érettségihez jussanak, és ezáltal integrálódjanak a többségi társadalomba ahelyett, hogy végképp marginalizálódnának. Más szóval, mit tehetnek az oktatási és segítő intézmények azért, hogy a közoktatás rendszere be tudja tölteni nivelláló, a családi hátrányokat kompenzáló funkcióját.

Az interjúkból a magyar közoktatási rendszert egy speciális nézőpontból, a „nehéz sorsú”, „problémás” vagy „deviáns” fiatalok szemszögéből ismerhetjük meg. Nyilvánvalóan ezek a fiatalok az átlagosnál érzékenyebben, szélsőségesebben reagálnak a rendszer hibáira, a tanárok megalázó, nemtörődöm vagy igazságtalan viselkedésére, a valódi iskolai közösségek hiányára, az értelmetlen és érthetetlen tananyagra. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy az általuk elmesélt sérelmek, nehézségek minden diákot érintenek, ezért a tanulmány tanulságai talán túlmutatnak a „deviáns” fiatalok segítésének és tanításának kérdéskörén.

Család

A megkérdezett fiatalok átlagéletkora 22,6 év, ami, tekintve, hogy egy-két éve fejezték be a középiskolát, azt jelenti, hogy az átlagosnál 2–3 évvel később tették le az érettségit. A 2–3 éves kiterőt a többség elvesztegetett időnek tartja, még akkor is, ha úgy véli, hogy kacsaringós útja során fontos tapasztalatokat szerzett.

Mint a bevezetőben említettem, az interjúk készítése során nem állt szándékomban a kudarcok családi okainak feltérképezése, ezért nem kérdeztem a fiatalokat részletesen családi hátterükről, szüleikről. A történetek elbeszélése során azonban az interjúalanyok egy része szót ejtett családjáról.

Az interjúalanyok szüleinek egyharmadáról derült ki az, hogy a középosztályhoz tartozónak mondhatók, viszonylag jó anyagi körülmények között élnek, diplomások; tanárként, orvosként, muzeológusként stb. dolgoznak. Az esetek kétharmad részében a szülőket inkább alsó középosztályinak lehet tekinteni, ők rosszabb anyagi körülmények között élnek, villanszerelőként, műszerészként, bölcsődei gondozónóként stb. dolgoznak.

A családban elszenvedett traumák között sokaknál szerepelt válás vagy az apa halála, amit az esetek egy részében az anya új házasságkötése követett. Az új kapcsolatban, családban a gyerek háttérbe szorult, tehát a válás, azaz az egyik szülő elvesztésén kívül a másik szülő szeretetét is veszélyben érezte.

„*Ő (az apa) egy érdekes ember. Vele azt hiszem második (középiskolában) voltam, amikor megismerkedtem, mert két éves koromban elváltak és azóta semmit nem tudtam róla. Olyan szinten semmit, hogy tényleg teljesen semmit, egy karácsony, egy születésnap semmi nem volt.*”

„*Pszichológusokhoz jártam rendszeresen, azzal nem volt baj. Leginkább akkor kezdett el vinni (az anya) azt hiszem, az apu halála után, akkor egy kicsit megzakkantam (12 éves korában).*”

„*Az volt hogy anyám rengetegszer visszafogadta (az apát), olyan volt mint a mesében, hol volt, hol nem volt, mindig előkerült, aztán eltűnt megint. És megint... de nem lakott nála, és mondta, hogy fogadja vissza, anyám meg mondta hogy nem fogadja vissza, és én akkor nem voltam otthon, épp nagymamámnál aludtam, erre fel összeverte anyámat meg a húgomat, aki akkor volt 3 éves.*”

„*Akkor volt hogy összeházasodtak (az anya és a nevelőapa), december 24-én, karácsonyra, és én nem tudtam, hogy össze fognak házasodni. Akkor tudtam meg, és ez nekem fájt. Hogy idehozza. (...) Akkor jártam egyébként pszichológushoz is. (...) Sosem volt egy nyugodt helyem, hogy magam legyek. Talán hetedikben igen, akkor már tanulni kellett, de akkor meg hideg volt a szobámban. Mert rossz volt a radiátor, és azt mondta hogy most nem csinál-tatjuk meg (...) azért költöztem át (az édesapához), mert anyu azt mondta, hogy ő nem fog velem együtt tanulni. Apu meg azt mondta, hogy ő igen. »Jó akkor költözzön át a gyerek, de csak addig amíg ebbe az iskolába jár.« Anyu pár hónapra gondolta. (...) Arra emlékszem hogy azt mondtam, hogy nem akarok visszamenni. (...) Őberne az maradt meg, hogy elmentem. És még most is megvan. De nem jött el értem. A bíróság anyunak ítélte, ha anyu eljön megfogja a kezemet, és hazavisz, akkor apu nem tud semmit se csinálni. És anyu nem jött el, és nem vitt haza.*”

„*Egyik nyáron intézetben voltam végig, akkor két és fél hónapot lenn voltam Siófokon. Ez talán ötödikben volt, akkor is volt valami konfliktusom valakivel otthon. Ja, az volt a probléma, hogy iszonyúan nehez gyerekkorom volt az én szemszögemből, mert ami nekem nem tetszett, akkor ajtócsapkodás, nekem nem lehetett azt mondani hogy nem, mert akkor fe-*

je tetejére állt a világ, üvöltözés stb. És nem bírták otthon anyuék, »na, akkor nyaralj egy kicsit«. És akkor nyaraltam. (...) Konkrétan attól emlékszem dolgokra, amikor odakerült hozzánk a nevelőapám, 3 éves voltam talán. Onnantól kezdve jöttek a balhé. Általában velem, de volt, hogy a nagymamával is, anyuval is, összefüggően mindenkivel.”

„Apámmal ugye külön mentek, akkor anyám újra férjhez ment, 18 éves koromban kitette a szűrőmet. Mert nagykorú lettem. Mert a férje nem szerette, hogy két gyereke van.”

A váláson és ebből következő szeretetvesztésen kívül másféle problémák is előfordulnak, amelyek labilissá teszik az érzelmi hátteret.

„Meg otthon sem szerettem lenni. (...) Hát ilyen háború előtti, háború utáni hangulat körüli. Nem tudom. Veszekedtek. Egy kicsit ilyen volt a légkör. (...) apám nem akart semmiben részt venni, és így nem is nagyon érdekelt semmi. Anyám meg azt mondta, hogy nem bírja.”

„Apám sörös volt, tehát hét végére vett három rekesz sört, abból megivott kettőt, eszméletlenül részeg lett, persze pálinkázott mellé.”

„Rádásul apám el is tűnt 8 évre, hogy nem tudtam hogy bova, csak emlékeztem ilyen ... hogy mindig látogattuk valahol... És akkor kiderült hogy mi történt, ez az a rész, amiről nem szeretnék beszélni. És akkor nagyanyám elmondta hogy hol volt 9 évig.”

A mindkét szülővel élők vagy az erről nem beszélők esetében is gyakran kiderül, hogy a szülők empátia és érzékenység nélkül fenyegetéssel, büntetéssel, lemondással, elzárkózással reagáltak gyerekeik problémáira.

„Próbálkoztak mindenféle fegyelmezési módszerrel, mint szobafogság meg egy-két atyai pofon.”

„»Hát úgysem lesz belőled semmi« (...) Ez úgy néha kipattant apáméknál, és akkor mondtam, hogy jó, nem lesz belőlem semmi. Jó, sima ügy. Nem tudom, magasról tojtam az egészre.”

„»Hülye gyerek, hogy nézel ki«, meg »kitagadlak«, »szégyellek, nem megyek veled társaságba«. Amíg így nézek ki, addig nem is fog engem megismerni, az ő gyereke nem nézhet így ki.”

„Inkább sértett, szavakkal (az apa). 18 éves korom után már csak szavakban. Előtte más-képp is. (...) Mikor 18 éves lettem, akkor már úgy nem merte a dolgot, mert annak már következménye is, hát így is lettek volna, csak így már más.”

„Mert ez a fogyókúra mindig ott volt, hogy én nem kapok vacsorát, csak egy joghurtot (...) Amíg anyunál laktam addig anyu, amikor apuhoz költöztem, akkor apu kezdett el fogni. Most aputól hallgatom néha hogy kövér vagyok, de már nem érdekel. És most anyunál ha eszem, akkor leszal nekem 3 szelet kenyeret, és mondom, hogy nem tudom ezt mind megenni. De ilyen nagyot ám. Akkor megsértődik. Mert ő csak jót akar. (...) Amikor érettségiztem kialakult egy ilyen, nem tudom minek hívják, nem ilyen bulímia, hanem kifejezetten az, hogy pusztedli, csoki, csipsz, meg elég nagy mennyiségek, két tábla csoki egy nap, meg két zacskó csipsz, az úgy lement.”

„És hátul lakott a nagymamám valami rokona, 4–5 éves voltam, és egyszer lent voltam nála, addig folyékonyan magyarul beszéltem, de éjjel-nappal beszéltem. Nekem úgy mesélték el, hogy oda lementem, aztán amikor visszajöttem, és olyan helyzet ért, hogy stressz helyzet, akkor teljesen ok nélkül elkezdtem, nem lettem olyan szinten beszédhibás, de ilyenkor hol dadogni, hol meg a víz levert, hasonlók. Így kezdtem el az általános iskolát, és kicsi korom óta problémám volt az, hogyha hangosan kellett olvasni, hogyha felelni kellett, hogyha szóban kellett megnyilvánulni. Ettől fizikailag rosszul voltam, hányingerem volt órán, kivert a víz, hogy úristen most mi lesz, az osztály elé kiállni. (...) számtalanszor volt, hogy általános iskolában még megkértek otthon, hogy vegyek párizsit. Teljesen rosszul voltam. Úristen, azt kérni kell, dehogyan megyek én a közértbe. Isten őrizz! És nem mentem.”

Az interjúalanyok gyakran számolnak be arról, hogy iskolai kudarcaikkal milyen sérelmeket okoztak szüleiknek. Ezekből a részletekből úgy tűnik, hogy a bajba jutott fiataloknak még büntudatot is kellett éreznük, hogy szüleiknek bánatot okoznak, és szégyent hoznak a fejükre.

„Persze nem tetszett anyunak, hogy ilyeneket csinálok. Nagyon ki volt borulva abban az időszakban apu balála után, intézte a dolgokat meg minden, és iszonyatosan ki volt borulva. És akkor én is ráraktam folyamatosan lapátokkal. Úgyhogy szegény rosszul viselte nagyon, amiket csináltam.”

„Volt olyan, hogy mentem apámmal a gyámbatóságra, mert beidéztek. A Vörösmartyban volt egy nagy balbé. Hát, mert ott ugye én deviánsan viselkedtem, és valamelyik tanár ott (...) Én tényleg nem tudom, hogy hogy megy ez a dolog, hogy felbújja a gyámbatóságot, és akkor nem tudom, hogy mi van. De be kellett mennem apámmal, és akkor gondolom azt nézték, hogy nem-e alkoholista a szüleim, vagy nem vagyok-e egy ilyen kallódó gyerek, hogy azért vagyok ilyen gázos. De nem, mert hát bementünk, és apám egy ilyen jól szituált fászi, lát-szik rajta, hogy nem alkoholista. De mondjuk, amíg odáig elmentünk, az szar volt.”

Természetesen bizonyos helyzetekben a szülők empatikusak gyermekükkel, vagy legalábbis igyekeznek segíteni rajta. A fiatalok gyakran szülői segítséggel kerülnek a „második esély” iskolákba.

„Anyu meg látta, hogy ... ugye, foglalkozott velem, és mondta, hogy »bát eleven, még gyerek«. Őt soha semmivel ..., ő volt az, aki egész pályafutásom alatt vett egy mély lélegzetet, hogy »bát ezt is elszúrtad, de nem baj, hülye gyerek vagy, de az én gyerekem vagy, így szeretlek«.”

„Anyám meglátta ezt a hirdetést a belvárosi újságban, mert a központja az alapítványnak itt van az V. kerületben. Ő mondta, hogy próbáljam meg a felvételit.”

„Anyukám valakitől ballott erről a belyről, és idetelefonált.”

„Anyuék úgy gondolták, hogyha ilyen lusta vagyok, akkor valamilyen lustáknak való iskolát kell keresni, és igazából nem tudom, tehát soha nem kérdeztem utána, anyunak valami barátnője, betege ajánlotta a Zöld Kakast.”

Más esetekben inkább az jellemző, hogy a szülő kivonul gyermeke iskolai történetéből, mert tehetetlennek érzi magát, és a gyerek maga jut el a megoldásig.

„Ők már csak ilyen tétlenül figyelték egy idő után, hogy én egyik iskolából megyek a másikkba, azt úgyis félbehagyom, és csak így ténfergek jobbra-balra, tehát egy idő után azért már belefűsültek.”

„Úgysem tud mit csinálni, tehát nem tud betuszkolni az iskolába. Meg hát ezzel ő is tisztában volt, hogy ha ennyire hülye vagyok, akkor nem tud mit csinálni. Most kidobni nem fog otthonról, mert nagyon jóban vagyunk, tehát beletörődtek.”

Összefoglalva, a családi háttérre vonatkozó szórványos információk alapján úgy tűnik, hogy az interjúalanyok az átlagosnál labilisabb érzelmi háttérrel, kevesebb lelki munícióval vágtak neki iskolai karrierjüknek, azaz védtelenebbek voltak a közoktatási rendszer hibáival, hiányosságaival szemben.

Általános iskola

Iskolaválasztás

A megkérdezett fiatalok átlagosan 2 általános iskolába jártak. Interjúalanyaim szülei többnyire a legközelebbi általános iskolába írták gyermeküket, mindössze két fiatal tudott

arról, hogy minőségi szempontok befolyásolták az iskola kiválasztását. A szülők egy része elégedetlen volt az így kiválasztott iskolával, illetve valószínűleg érzekelte, hogy a kínálat időközben szélesedett, és viszonylag gyorsan átíratta gyermekét másik iskolába. A korai iskolaváltások többnyire nem a gyerek szempontjai alapján történtek, és nem is segítettek a kudarcok elkerülésében. Gyakoribb a 12 éves kor körüli iskolaváltás, ami általában sikeresebb is, mert a kamaszodó gyermek ellenállására reagál.

„Hogy én mit akartam akkor, erre már nem emlékszem, 9 évesen az ember... de akkor átke-
rültem Csepelen egy másik iskolába, ami kicsit messzebb volt, és már nem igazán barátkoz-
tam. (...) azért veszett össze harmadikban anyu az osztályfőnökömmel, mert a hét közben
azzal telt el az idő, hogy a matek leckét csináltuk. Nem a magyart, meg a többi, hanem a
matek. És olyan matek leckék voltak, hogy nem is igazán tudott hozzászólni. Nagyon ne-
bezek voltak, nem tudtuk megoldani.”

„Negyediktől átmentem egy másik általánosba, azért mert a szomszéd néni ott volt rajzta-
nár és átszábitott. Tehát semmi, akkor még nem voltak ilyen tanulási problémáim. Nem
volt különösebb célja a dolognak. (...) nyilván anyám nem volt megelégedve azzal az isko-
lával. Most én annyi időt fejjel nem tudtam leszűrni, hogy mitől lesz nekem jobb. A szülő-
ket nagyon könnyű befolyásolni, hogy ezért meg azért jobb lesz nekem. Szerintem nem jobb
egyik sem a másiknál.”

„Oda jártam egészen negyedikem koromig (...) Harmadik év végén ment el onnan anyukám,
és akkor jött ez a zümm, hogy na, most akkor törlesztiünk egy kicsit a srácnak, és akkor úgy
szépen, fokozatosan elérték azt, hogy én megutáljak odajárni (...) édesanyám volt az igaz-
gatóbelyettes, és addig velem semmit nem mertek csinálni (...) Ez édesanyámnak a keze
volt, meg édesapámnak, hogy megbeszéltek az iskolában, hogy akkor Gézuka nem fog be-
járni, mert ennek tulajdonképpen nincs értelme.”

Tanulás

Az interjúalanyoknak kb. a fele általános iskolában kifejezetten jó tanulónak számított, legalábbis addig, amíg a kamaszkorral együtt nem jelentkeztek komolyabb magatartási problémák. Többen közülük akár „minta diákoknak” is nevezhetőek tanulmányi szem-
pontból, mert a szorosan vett iskolai kötelezettségeken túl szakkörökre, versenyekre jár-
tak, ünnepeken szerepeltek.

„Jó, nem az a full ötös, de azért erős négyes biztos voltam, de inkább négyes-ötös. Meg köz-
ben zongoráztam tényleg hat évig, táncoltam közben hat évig, meg hittanra is jártam két
évig.”

„Volt március 15-i emlékműsor, azt is rendeztem, meg ilyen búcsúztató műsort (...) a magyar,
történelem meg a készletárgyakból, rajz meg ilyenek, ezekből mindig ötös voltam. Matek,
fizika, kémia, ezekből rosszabb, ezekből néha lement hármásig.”

„Hát hatodikig, akkor még tanulni nem igazán kell, azért a négyes-ötös az megvolt. Aztán
ezután kezdett el romlani.”

„4,8-as átlaggal végeztem. A tanulmányaimmal nem volt sose probléma, nem ment az ele-
venségem sem a tanulás, sem a sport rovására. Nekem volt felmentésem, kedden és csütör-
tökön hajnalban jártunk úszni és az első óráról hivatalosan késbettem 10–15 percet (...)
Tudták hogy versenyszerűen sportolok.”

„Általánosban még jól ment (a tanulás), anyukám szerint betediktől kezdtek el romlani a
jegyeim, ami abban nyilvánult meg, hogy nem ötös tanuló lettem hanem négyes. Előtte ki-
tűnő tanuló voltam.”

„Négyes-ötös, az év végeim azt hiszem elsőtől negyedikig egy vagy két négyes ba volt. Volt oklevelem is, hogy jó tanuló vagyok. A másik iskolában is jó voltam, hatodikban volt már 3-as is a biziben, hetedikben majdnem színötös voltam, nyolcadikban meg kettes-bármas.”

„4,2–4,5 átlag körül (...) ami úgy nagyon ment, az a matek volt. (...) nagyon feküdt a kémia, és akkor eljutottam országos kémiaversenyre is, és teljesen jó volt.”

A fiatalok egy része általános iskolában közepes tanuló volt, és kb. egyharmaduknak komolyabb tanulási nehézségei voltak. Ezeknek a nehézségeknek egy része valószínűleg valamilyen fel nem fedezett diszfunkcióra, azaz biológiai vagy szervi okokra vezethető vissza. Az esetek másik részében a korai tanulási problémák oka feltehetően a kiemelkedően labilis érzelmi háttérben keresendő.

„Bizonyos dolgokban el voltam maradva.”

„Matematikából nagyon komoly gondjaim voltak.”

„Helyesen nagyon nem tudtam írni. (...) De ilyen betűket cseréltem, tehát nem is az, hogy bosszú ó vagy ly.”

„Ez egy folyamat volt, egyre rosszabbul tanultam, alsóban még közepesen (...) volt hogy viszsza akaptam dolgot az azzal, hogy a tanár nem bajlandó elolvasni (...) azt hitték hogy diszgráfias vagyok, de kiderült hogy nem, hanem arról volt szó hogy olyan ügyetlen a kezem az apró mozdulatokhoz, hogy ilyen rondán írtam.”

Meglehető, hogy a tanulás az általános iskola első részében viszonylag kevés fiatalnak okozott problémát, pedig a tananyaggal és az órákkal a többség nem volt kibékülve. Úgy tűnik tehát, hogy az iskolai teljesítményt kevésbé befolyásolja az, hogy a diákokat mennyire érdekli a tananyag.

Az interjúalanyok egy része arról is beszámol, hogy valamilyen tantárgy érdekelt. A tananyagra vonatkozó részletekből az derül ki, hogy a fiatalok azokat az órákat szerették, ahol csinálni lehetett valamit, illetve ahol a kreativitásukra is szükség volt. Nehezen viselték viszont az érthetetlen és értelmetlen tantárgyakat, anyagrészeket, feladatokat.

„(biológia órán) Nagyon szerettem kutatni, búvárkodni a természetben, hatalmas zuzmó meg levél gyűjteményem volt. Mondták, hogy lehet, meg aki talál, az hozzon, és nekiálltam, és elmentem jobbra-balra, és a végén egy táblányi zuzmót sikerült összeszednem (...) nagyon szerettem még azt is hogy a paprika kettévágva hogy néz ki, órákig tudtam rajzolgatni, és nagyon lefoglalt (...) (matematika órán) annyi szemléltető eszközt használt, hogy a bünye is megértett mindent. Mindenfélét, amikor a testeket tanultunk, akkor nemcsak megmutatta, hanem mi csináltuk meg, testhálóból ragasztgattuk, néha olyan volt a matematika óra, mint egy technika óra. (...) (technika órán) ilyen nagy kapcsolótáblákon kellett dolgoznunk (...) amiket csináltunk, az engem nagyon lekötött. Bementem órára, elmondta mi a feladat, és a kicsengetést se mindig hallottam, mert én még ott dolgoztam és bennmaradtam szüneten (...) utána bazamentem és olyan büszke voltam magamra, hogy 12 évesen hú mekkora jó gyerek vagyok, ki tudok cserélni egy villanykörtét, és még azt is tudom hogy előtte le kell kinn kapcsolni a biztosítékot. Otthon is alkottam, vittem mindig alkatrészeket és szereltem össze a dolgokat.”

„Ha azt mondják, hogy oké, itt van egy könyv, és jegyzeteld ki, vagy házi dolgot csinálj, akkor lehet hogy sokkal jobban el lettem volna magam, mert lekötött volna, hogy nekem házi dolgot kell csinálnom. Ezeket szerettem szépen megcsinálni. (...) nekiálltam rajzolgatni rá színes tollal mindenféle lófaszokat. Én a külsőre is adtam. Sokat is.”

„Akkor még nem az írók-költők életével foglalkoztunk, legalábbis nem olyan szinten, mint középiskolában, hanem ilyen érdekesebb dolgokkal, a műveikkel. Az jó volt. Meg hangos felolvasás, hogy ezt hogy olvasnád? Itt mit akar mondani a költő? Ez mindig érdekelt.”

- „*Én gyerekkorom óta nagyon sokat olvasok, (...) szerettem az irodalmat, nyolc éves koromban olvastam az Egri csillagokat. Akkor voltunk Egerben, és fölmentünk az egri várat meg nézni, és pont a felénél tartottam, a csatánál, és az nagyon jó volt.*”
- „*Olvasni szerettem, csak nem azt amit kellett volna. Olvastam sokat; indiánkönyveket, Rejtőt is. (...) a történelemnek még voltak úgy ahogy olyan részei, amik érdekeltek, pl. a badjártok, az ütközetek, királyi házak családfái is érdekeltek.*”
- „*Nyelvtanból mindig annyiból éltem, hogy elsőben-másodikban apuval szótagoltunk, tehát úgy kellett olvasnom, hogy szótagolva olvasok, és az nekem elég volt ahhoz, hogy abból én le tudtam érettségizni. Azóta ötös a helyesírásom, a nyelvtannak én nem látom értelmét.*”
- „*Úgy voltam vele, hogy minek oldjam én meg ezt vagy azt a feladatot, amikor ott van a másik bűsz gyerek, és megoldja. Én azt a feladatot akarom megoldani, amit senki más. Mert hogyha én azt csinálom, amit a többi bűsz, akkor én mi a francnak vagyok itt? Akkor ezt bárki megteheti. Én azt akarom megtenni, amit más nem.*”

Viselkedés

A megkérdezett fiataloknak kb. a fele számolt be arról, hogy általános iskolában „rossz” gyerekeknek számított, azaz tanárai elégedetlenek voltak a magatartásával, intőket adtak neki. A magatartási problémák többnyire már kicsi kortól, az általános iskola elejétől jelentkeztek.

- „*Én nem voltam annyira kezelhető, akárhogy is jó tanuló voltam, én voltam a rossz gyerek (...) az órákon annyira nem tudtam megfelelni. Viselkedésem, magatartásilag. Magatartásból mindig is rossz jegyeim voltak, amúgy meg tanultam, tehát nem az volt a baj, hanem magatartásilag. Kicsit túl voltam ... hiperaktív voltam, egy kicsit gázos volt ez a tanárok szemében. Meg kicsit rossz voltam, nem lehetett mondani rám azt, hogy »bú de jó gyerek«. Rosszalkodtam, és állandóan mentem, elestem, sebes lábakkal ... én voltam az a hülye lány, aki nagyon rosszalkodik. Nem voltam az a lány, aki »jaj, barbi baba«.*”
- „*Amikor volt ez, hogy büntetésből álljon fel az osztály, most üljön le, mert nem álltunk rendesen vigyázban. És akkor amikor a többiek leültek, én fölálltam, meg fordítva, mondom, hogy ha már hülyéskedünk, hogy ilyen majomparádé, akkor már legyen igazi. Sőt, ilyen békaguggolást is csináltam meg fekvőtámaszt is a tanárnak, hogy mondom »hogyha magának ez örömet okoz, akkor nemcsak leülni meg fölállni lebet, hanem bemutatom az egész gimnasztikát«, és akkor felüléseket is csináltam a pad tetején. És akkor az ilyenekből jöttek az intők.*”
- „*A barátommal (...) mi végül is kinoztuk azért az osztálytársainkat, akit éppen kinéztünk (...) meg egyszer kaptam azért egy igazgatói intőt, mert az egyik fiú ellopott tőlem pénzt, és annak berugdostam a fejét a padló és a radiátor közé, és azért szóltak, de visszaadta a pénzt.*”
- „*Általában csak a fiúkat vertük, nehogy már azt képzeljék, hogy ők a feljebbvalók. És erősek voltunk, mindannyian sportoltunk, a fiúk meg nem, egy fejjel nagyobbak is voltunk az összes osztályba járó fiúnál, és eléggé kibaszáztuk, voltak jó kis verekedések. De kicsik voltunk. Egyenként is, nem volt probléma, nagyon eleven gyerekek voltunk, néha egy kicsit túlléptük a határt, ha nem ment szép szóval.*”
- „*Volt még az iskolának egy ilyen szokása, hogy össze kellett gyűlni az udvaron (...) és az iskolaigazgató beszélt. (...) És ott volt egy olyan, hogy kiállították az iskolában a rosszakat, hogy az egész iskola lássa, hogy ők a rosszak. Voltam ott is párszor (...) ötödikes koromban is így összekaptam az egyik tanárnőmmel, meg hatodikos koromban is, a rajztanárnő az*

egyik. Szabályos verekedés volt. Kergetőztünk, aztán elkapott, megmarkolta a hajamat, és így lekarmolta az arcomat.”

„Néha egy maflás úgy elcsattan az osztályban, futkározunk, amikor nem szabad, bangosak vagyunk meg dobáljuk egymást papírral, meg ilyesmik.”

„Én mindig is nagyon rossz gyerek voltam. Tebát én igazából a középiskolai évek alatt bigdattam le, de mint általános iskolás kimondottan rossz voltam.”

Közösség

Az interjúalanyok többségére jellemző, hogy az általános iskolában kifejezetten rosszul érezték magukat, nem szerettek iskolába járni. Ennek egyik oka a kiközösítés. Megdöbbenő, hogy, a fiataloknak kb. a fele számolt be arról, hogy osztálytársai vagy iskolatársai piszkálták, bántották, ő pedig félt, visszahúzódó volt.

„Ki voltam közösítve. Szóval úgy éreztem, hogy nem találtam meg a helyemet, (...) Elsőtől kezdve igazából kialakult egy lánnyal köztünk egy nagy konfliktus, és sajnos mindenki az ő oldalára állt, mert ő volt pénzesebb meg mittudomén. Akkor még az volt a fő, hogy kinek van fényesebb cipője, meg kinek van izéja meg minden, és úgy éreztem hogy én egy kis senki vagyok.”

„Én egészen kövér voltam, és ezért engem sokat piszkáltak.”

„Az osztály egy része elkezdett szívatni (...) Szóbelileg, és tettelegességig is elment.”

„Ezek az arcok persze eléggé terrorizálták a kisebbeket, ilyen szokásos szarságok, hogy add ide a pénzedet stb. Velem annyira nem fordult elő, annyi talán hogy meg kellett őket hívní sulí után egy üdítőre, vagy valamire a sulí mellett lévő kisboltba, onnantól kezdve nem nagyon buzeráltak.”

„Mindig nyuszibb voltam az átlagnál, mindig csúfoltak (...) A játékban a főszerepet sosem kaptam, mindig ilyen takarítónő meg (...) nem tudok igazán beilleszkedni. Tanító néniset, ha játszottunk, én sosem lehettem tanító néni csak kisdíák mindig. És még nem is én voltam az okos kisdíák.”

„Az osztálytársak úgy gondolták, hogy velem lehet szórakozni, és akkor szórakoztak (...) volt egy osztálytársam, aki nagyon rossz volt, és mindenkibe belekötött. És egyszer konfliktusba kerültünk, és ebből lett egy kisebb verekedés (...) Hát rúgott. (...) az volt a baj, hogy akkor műtöttek.”

„Rám ragadt az, hogy leprás vagyok, és így neveztek, hogy leprás, és nem szóltak hozzám, vagy ha hozzáértem valakibez, akkor így letörölték magukról.”

Tanárok

Az általános iskolai rossz közérzet másik oka az, hogy a tanárok többségéről az interjúalanyoknak nincsenek jó emlékei. Általában egy-két tanárra emlékeznek szívesen, a többiekkel kapcsolatban inkább rossz élményeik vannak. Az is előfordul, hogy a fiataloknak semmilyen emléküik nincs a tanárokról, ami önmagában is jelzi azt a szomorú, ám jellemző ténytet, hogy a többségnek egyáltalán nem volt olyan tanára, akivel kapcsolata személyesebb lett volna.

A rossz élmények jellemzően a tanárok szigorával vagy maximalizmusával, a törődés és odafigyelés hiányával, igazságtalanságával, és a megalázó tanári viselkedéssel kapcsolatosak. A tanári attitűdnek ezek a fiatalok számára riasztó vonásai valószínűleg hozzájárultak interjúalanyaim rossz iskolai közérzetéhez, ahhoz, hogy társaik közé nem tudtak beilleszkedni, és hogy tanulási nehézségeiket is nagyon rosszul élték meg. Tehát a taná-

rok hatása kettős: egyrészt ők maguk, mint személyek nem jelentettek pozitív élményt és kapcsolatot a fiatalok számára, másrészt nem teremtették meg egy olyan iskolai környezet és közösség feltételeit, amelyben a diákok jól, felszabadultan érezhetik magukat, és amelyhez kötődni tudnak. Azok az interjúalanyok, akiket általános iskolában kiközösítettek, bántottak többnyire arról számolnak be, hogy a tanárok tehetetlenek voltak, sőt, időnként ők is hozzájárultak a fiatal megaláztatásaihoz. Az iskolához, és ezen belül a tanárokhoz való kötődés kialakulást időnként a tanárcsere is gátolták.

„Volt olyan, hogy egy órán több egyest is kapott az ember, és akkor ebből ilyen botrány lett. Ilyen villámkérdései voltak, és ha tudtál válaszolni, akkor leülhettél, ha nem, akkor állva maradtál, és akkor volt így, hogy két egyessel mentem haza egy óráról. Úgyhogy így ezektől teljesen elment a kedvem történelemből meg magyarból. (...) Biztos, hogy hatásos volt, csak hát így az embernek egy kicsit megviselt. Hát volt olyan, hogy nem mentem be az iskolába azért, mert már úgy gondoltam, hogy úgyis egyest kapok, akkor nem megyek be (...) vereseket kellett nála megtanulni nagyon sokat. Ott is lehetett jó jegyet szerezni, ha éppen nem izgultál annyira és így el tudtad mondani a verset.”

„Őnála nem lehetett ilyen maximálisan jó jegyet szerezni, csak akkor, hogyha tényleg a-tól zett-ig mindent tudtál. (...) Őt nem szerettem. Például osztályfőnöki órákon néha, ha valami csínytevés volt, akkor annyira tudott kiabálni, hogy így kidagadtak a nyakán az erek, és így belevörösödött mellkastól fölfele.”

„Ő pedig ilyen nagyon szigorú, és pofozta a gyerekeket, akinek fülbevalója volt, kiszedette vele, akinek be volt zselézve a haja, azt bedugta a hideg víz alá a fejét télen is, ilyesmi. És én bakancsban mentem iskolába, és mondta, hogy máskor ezt ne csináljam. Hát onnantól kezdve értelemszerűen az ő óráira direkt és csak bakancsot vettem fel.”

„Nem fogadtak el engem. Jó, hogy rossz voltam, de ők nem úgy viszonyultak hozzám, hogy »hú, hát megkérdezem ettől a gyerektől, hogy mi baja van, mert látni, hogy van vele valami baj«. Nem, hanem azt csinálták velem, hogy »jó, hát akkor én megmutatom neki«, és én is így viszonyultam hozzájuk, és ez volt a baj.”

„Szerintem azzal nem is foglalkoztak, hogy kinek van igaza, hanem mind a kettő bibás, aztán kész, le volt zárva általában. Nem folytak bele annyira.”

„A mai napig fájó pontokként bennem vannak és lebet, hogy már nem is fognak elmúlni (...) volt olyan élményem is tényleg, hogy pellengérré lettem állítva, és tulajdonképpen kizárólag rossz érzéseket generált. Tehát amiért csinálták, hogy az én magaviseletem jobb legyen, vagy hogy a tanulmányi eredményeim jobbak legyenek, ahhoz semmi köze nem volt. Tehát olyan szempontból ez teljesen hatástalan volt, arra viszont jó volt, hogy én ilyen dacosabb legyek, vagy akár elszégyelljem magam, hát nem tudom.”

„Abszolút nem emlékszem erre (a tanárokra). Biztosan volt akit kedveltem, a többség az teljesen kiesett a fejemből. (...) Senkivel (nem volt személyes kapcsolat), akkor emlékeznek, de fogalmam sincs már. Ja, tők gyakran váltogatták a tanárokat, szinte évente változott a tanári gárda adott tárgyból.”

„Felsőben, nem is tudom, volt vagy 2–3 osztályfőnököm, ott állandóan változott a tanári kör.”

„Nagyon-nagyon gyorsan váltották egymást az énektanárok, tehát ez is volt az alapvető probléma, hogy fél évnél tovább nem maradtak meg.”

Az interjúalanyok egy részének azonban jó emlékeik is vannak általános iskolai tanáraikról. Néhányan azt is megfogalmazzák, hogy mitől tartottak valakit jó tanárnak. Ezekből a részletekből az derül ki, hogy a fiatalok nagyra értékelték a tanárok lelkesedését, odafigyelését, segítőkészségét; a személyes biztatás hatására komoly teljesítményre

voltak képesek. Sokat számított, ha egy tanár megalázás, kifigurázás helyett válaszolt a diákok kérdéseire. Több interjúból derül az ki, hogy a fiatalok azt a tanárt szerették, aki őket szerette, vagy legalább tolerálta.

„Ő szeretette meg velem, nem volt normális, az biztos, csak a nyelveknek élt, és legalább kilenc nyelven beszélt perfektül, tehát nagyon csodáltam. De nagyon jó humora volt és nagyon jól nyúlt oda a dolgokhoz, tehát így nemcsak a száraz nyelvtant tanultuk, hanem mindig mesélt erről-arról, hogy hogy éltek a rómaiak, miket csináltak, ez ki volt, az ki volt, miket írtak, nem tudom. Szóval így mesévé tette végül is az egészet, és úgy már megérte megtanulni a nyelvtant, hogy igen, én ezt le tudom fordítani, és ez jó érzés volt.”

„Szerette amit csinált, szeretett tanítani, és szerette a gyerekeket is. Ez a három együtt nagyon jó párosítás. Nagyon lelkesen csinálta, és ez átragadt a gyerekekre, még az is, aki nem szerette, az is úgy ült be az órájára, hogy síri csendben. Meg mindig hozott pici meglepetéseket, kagylókat, aki órán jól dolgozott, jól válaszolt, kicsi kagylókat kapott. (...) nagyon jó matek tanárom volt, az igazgató úr volt, nagyon jóban voltunk. Igazi pótpapa, ha elment mellettem a folyosón, megpusztilgatott, »hogy vagy?«, és imádtuk egymást. Mindig azt mondta, hogy »jaj, belőled többet néztem ki«. És akkor leültem, és addig csináltam, amíg el nem készültem vele. (...) beleszerettem a hangjába, bihetetlen mély megnyugtató basszus hangja volt, soha nem kiabált, ha nem értettem odajött, a többiek addig kaptak külön feladatot, és odament minden egyes gyerekhez külön, aki nem értette. »Akkor elmondom még egyszer«. És ha kellett, óra végéig ott guggolt, ilyen szinkronban vezényelte az órát.”

„Az osztályfőnökünk szerintem mind a kb. 30–32 emberre iszonyatosan nagy batással volt. Tehát fiatal volt, és még tudta is, hogy hogy kell velünk bánni (...) Tudott laza lenni, tehát így teljesen elhaverkodhattunk, nem volt ezzel semmi gond. De attól függetlenül azért odatette, hogy »azért ezt egy kicsikét nyomjuk meg, mert nagyon snassz, hogy egy ilyen gyerek, akinek ilyen agya van, ebből kettés«, vagy valami ilyesmi, és az ember igenis tepert.”

„Elég színvonalasan oktattak szerintem, felkészült az órára tők jól, és ha volt kérdésem, nyugodtan feltehettem a kérdésemet, és nem fognak röhögni, hogy »na, ezt sem tudod, te hülye gyerek«. Tehát tényleg, ilyen nyitottak voltak kommunikációra a tanárok, »ha valamit nem értesz, kérdezz, én azért vagyok itt hogy elmagyarázzam«.”

„Talán jobban elmagyarázták, és kis csoportokban voltunk, többet foglalkoztak így velünk.”

„Nagyon jó fej volt a földrajz tanárom, mindig röhögünk az órákon, ezeregy dolgot előadott, meg ahogy magyarázta a hurrikánt, vagy a tornádót, meg a kettő közötti különbséget, és felállt az asztal tetejére, és ott mutogatott (...) meg elvittek táborba minket, csinált egy bandát akik minden évben mentek vele táborozni.”

„A tanító nénivel nagyon jó viszonyban voltunk, (...) látszott rajta, hogy szívből csinálja ezt az egészet. (...) föl tudtam rá nézni, olyan ember volt, aki mindent el tudott magyarázni, látszott, hogy érti is, szereti is. Szóval barátságos volt mindenkivel.”

„Nagyon rendes tanító néni volt, imádtam. Hatodikban is nyolcadikban is ugrottam a nyakába. »Magdi néni, csókolom«, ugrottam is a nyakába.”

„A tanárokkal is egy kicsit jobb volt a kapcsolat. (...) Jobban toleráltak.”

Összességében elmondható, hogy interjúalanyaim többsége az általános iskola első éveiben viszonylag jól tanult, a magatartásával azonban kezdettől problémák voltak. Súlyos gondot jelentett, hogy a fiatalok többsége nem szeretett iskolába járni, nem kötődött sem osztálytársaihoz, sem tanáraihoz, sőt, kifejezetten rossz emlékei vannak iskolai életének szereplőiről.

A kamaszkor kezdete

A kötődés hiánya gyakran kamaszkorra vezet el odáig, hogy a fiatalokban ellenállás alakul ki az iskolával szemben. Ez az ellenállás a korábbinál súlyosabb fegyelmi kihágásokban és a tanulás elhanyagolásában jelentkezett. Mint ez a tanulás kapcsán idézett részletekből is kiderült, ebben az életkorban sokaknak romlik a tanulmányi eredménye, és a kortárs közösség iránti megnövekedett igény kielégítése miatt sokan keresnek az iskolán kívül barátokat, társakat maguknak. Ez gyakran azt eredményezi, hogy a fiatalok „lóganak” az iskolából, ami tovább rontja iskolai eredményeiket.

A fent leírt jelenségek általában 12–14 éves kor körül kezdődnek, azaz a fiatalok egy részénél már az általános iskola utolsó éveiben, másoknál inkább a középiskola első időszakában.

„*Akkor kezdtem el így igazából rossz lenni, az az igazi gizada hülye gyerek, hogy »majd én megmutatom a tanárnak«, meg mittudomén. Én jártam a rosszabbul persze (...) Hetedikben miután apu meghalt, két hétre rá volt az első olyan, hogy kimaradtam az éjszakában. (...) Akkor kezdődött, utána szerintem amnyit azért nem, de folyamatosan. (...) Olyan nyolcadik, elsőben már igen. Akkor már kijárogattam, hát így estére meg éjszakára. Pontosabban nem tudom, hogy mikor kezdtem, de akkor. Nyolcadik, első.*”

„*Az történt, hogy én, fiatalság meg minden, hülye voltam, belekeveredtem egy bandába, és már hatodikban is, de inkább hetedik felé marha sokat lógtam az iskolából, akkor az iskola eltanácsolt intézetbe, hogy ez így nem megy. Akkor bekerültem az intézetbe, onnan kellett iskolába járnom. Voltam egy hónapig talán. (...) nem tudom hogy keveredtem Kispestre, de azt hiszem valaki odavitt és elkezdtem odajárkálni iskola helyett is, előfordult, hogy reggel 8-tól 2-ig, amikor iskolába kellett volna lennem. (...) Ott álltunk és hülyéskedtünk a metróbejáratnál reggel, amikor meg már később lett, 9–10 óra, akkor meg lementünk a vonatokhoz. És ott hülyéskedtünk. Es nap mint nap elvoltunk. Átlagban a többiek is iskolás korúak voltak, volt egy-két huszonéves is. És sűrűbben jártam oda, egyre sűrűbben, szinte már minden nap ott voltam, és az iskola elhanyagolódott. (...) Az iskolában már a végén annyira eldurvult a helyzet, hogy szabályosan rosszul voltam reggel hogyba azzal a tudattal ébredtem, hogy iskolába kell mennem. Fizikailag. Hányingerem volt, rázott a hideg (...) a számonkérés, feleltetés miatt.*”

„*Lógtam is sokat, persze. (...) Bizonyos órákról, amikhez nem volt kedvem. (...) Biliárdozni jártunk. Az osztálytársaim közül is volt olyan, aki jött velünk, egy ilyen baráti társaság, sok általános iskolából jöttünk össze. (...) Hát, nagyjából úgy hoztam ki az ötödik-hatodikot, hogy, én amúgy soha nem vagyok beteg, vagy nem voltam, és a megengedett keretet egy-két órával nem értem el éppen. (...) A körzeti orvos igazolta. Köbögtem vagy mittudomén, és akkor beírta.*”

Több interjúalany számolt be arról, hogy ebben az életkorban, 12 éves kora körül, szülei másik iskolába vitték. Valószínűleg a szülők eddigre kénytelenek voltak szembesülni azzal, hogy gyermekük nem érzi jól magát az általános iskolában. Az iskolaváltás az esetek egy részében sikeresnek mondható, hiszen a fiatalok ezáltal megengedőbb, toleránsabb, személyközpontúbb környezetbe kerültek. Van olyan történet is amelyben az új iskola csak rontott a korábbi helyzeten, és előfordul az is, hogy ugyanazok a jelenségek folytatódnak az új iskolában.

„*Nagyon oldott, nyugis hangulat volt, szépen beilleszkedtem, és azóta akivel onnan tartom a kapcsolatot, az nagyon jó barátom. (...) itt a tanárok többnyire jóindulatúak voltak, ar-*

ra játszottak, hogy megtanuljuk, és arra játszottak hogy jól megtanuljuk, és átmenjünk, és jó jegyet kapjunk.”

„Azért volt jobb, mert ott az egy kis iskola volt, minden évfolyamból egy darab volt, és mindenki ismert mindenkit, ilyen családiasabb volt (...) Az egy nagyon jó iskola volt. Az órák is, az iskolaidő is, meg nagyon sok program volt, ilyen hétvégi kirándulás, barlangtúra, mindenféle, evezés, úgyhogy ez így jól össze is kötötte a gyerekeket. (...) ott nem is kellett nagyon fegyelmezni a gyerekeket, mert jó, hát nyilván volt példa, de úgy, tebát én nem úgy tekintettem rájuk, mint egy tanárra, hanem mint egy családtagra.”

„Az nagyon klassz sulis volt. Volt heti harmincvalahány óránk ötödiktől kezdve szépen nyugodtan. (...) négy osztály, csak úgy szépen készülünk az erősebb gimire. Tebát úgy összeválogatták »Csepel nagyjait«, ahogy kedvenc volt osztályfőnököm megjegyezte (...) jó volt az osztályközösség, nagyon jó. Meg a tanárok is nagyon jó fejek voltak.”

„Sokáig meg sem fordult a fejemben, hogy én innen elmehetnék. Aztán persze örültem amikor elkerültem. (...) Bennem nem merült fel, de a szüleimnek egyszer csak eszébe jutott. (...) a Waldorf jobb volt, ott sem tanultam, de a szivatások nem voltak. Senki nem bántott.”

„Jól éreztem magam. Tök jól. Nem jobban, mint a másokban, jó volt az is. Hát addigra kezdtem el nőni végül is, úgyhogy nem tudom összehasonlítani. (...) Meg ott azért már nem alakult ki ilyen, vagy legalábbis én már nem voltam benne így az osztályközösségben, ilyen nagyon szorosan. Mert ugye a végére értem oda.”

„Anyu azért akart átvinni engem, mert látta, hogy egy kicsit gázos vagyok, tebát hogy egyre szomorúbb voltam, egyre többet sírtam az iskolában, meg egyre többet panaszkodtam, és akkor úgy döntött, hogy jó, akkor próbáljunk meg egy másik iskolát. Ezt még apuval határozták el. És mire én átkerültem a másik iskolába, nem egészen egy hónappal azelőtt meghalt apu, és akkor már nem volt mit tenni, mert akkor új iskolába kellett menni. Akkor már el volt rendezve hogy az új iskolában kezdek. (...) Nem volt rossz híre az iskolának, és akkor átvitt oda. Ott alaphoz az volt a gond, hogy 7-kor voltak a kóruspróbák, na most onnan engem kitiltottak, de nem tudtak így megfogni engem, hogy »bát pedig te igenis«, mert szerintem rossz taktikát használtak azzal, hogy megpróbáltak befenyíteni, hogy »márpedig te nem jársz«. Mondtam, hogy »jó, hát akkor nem járok, nem érdekel« (...) alapján vége ott is eléggé rossz voltam, a magatartásommal voltak problémák, verekedtem, meg ilyenek. A tanároknak sobase voltam a szíve csücske.”

Középiszkola

A középiskolák számát tekintve nagy különbség van a Belvárosi Tanoda és a Zöld Kakas Líceum volt diákjai között. A Zöld Kakas Líceum volt diákjai egy kivételtől eltekintve csak egyetlen középiskolába jártak, sőt, két fiatal csupán beiratkozott a középiskolába, de gyakorlatilag nem járt oda. A Belvárosi Tanoda volt diákjai esetében inkább jellemző a hosszú és bonyolult középiskolai történet, az, hogy az interjúalany több különböző típusú iskolát megjár.

Iskolaválasztás

A középiskola kiválasztását az interjúalanyok többségének esetében külsődleges szempontok és kényszerek motiválták. Ez különösen azoknak a fiataloknak az esetében volt jellemző, akiknek az általános iskola vége felé már komoly tanulmányi és magatartási problémái voltak. Még azoknak a fiataloknak az esetében is előfordult tanácsstalanság,

akik az általános iskolában jó tanulók voltak. Tehát csak ritkán fordult elő, hogy a megkérdezett fiatal valódi lelkesedéssel kezdte a középiskolát.

„És akinek még ennél is rosszabb volt a bizonyítványa, ez voltam én, az volt az abszolút inferno, hogy te csak egy szakmunkás lehetsz, amivel a társadalom egy jó részéről alkottak már egy negatív véleményt, ami számomra szintén értelmetlen, és akkor én elmentem egy szakmunkásképző iskolába.”

„Nem volt túl jó az átlagom, olyan hármas körül. És hát nem is tudtam, hogy hova menjek. És úgy nem is vettek föl szinte sebova. Sebova nem vettek fel, aboiva jelentkeztem, az túl jó iskola volt. (...) Valahol olvastam egy hirdetést, hogy meg volt hirdetve ez a sulis, hogy vesznek föl embereket, akkor vezették be ezt az informatikát, és akkor indultak ezek az osztályok. Amikor mentem, akkor volt az első osztály másodikos, egy-két éve indult az egész. És mivel nem tudták megjelölni a létszámot, ezért engem fölvettek.”

„Jelentkeztem egy nagyon gyenge gimnáziumba, és fel is vettek felvételi nélkül. (...) másbóva nem vettek volna fel. Minden más helyen volt felvételi, csak itt nem. (...) Egy barátom már járt oda. Az is csábító volt hogy ő odajár. (...) Szakmát nem akartam tanulni, mert fogalmam nem volt, hogy mi akarok lenni. (...) Gimnáziumba sem akartam menni, de valamit kellett csinálni, és gondoltam, itt lesz négy évem eldönteni. (...) Nem volt kedvem semmit csinálni.”

„Annyira még nem volt kialakult véleményem. Úgy voltam vele, hogy biztos jó lesz valamire. Nem tudom, szóval így nem gondolkoztam el rajta igazából. Sokkal inkább érdekelték a fiúk, meg a fülbevalók, meg a cipők. Mint az, hogy én most mire is alapozzam az életemet.”

„Akkor már várható volt hogy műteni kell a térdemet, (...) és akkor apu mondta, hogy »akkor gyere oda ahol én tanítok«, az egy műszaki szakközép, nem nekem való, igazából nem érdekelt. Csak nem álltam a sarkamra, amikor apu mondta.”

„Én Romániában ilyen elektroműszerész vagy elektromérnök szerettem volna lenni, de itt nem is nagyon fogtam föl, hogy mi történt, csak ugye félév befejezése, akkor iskolaválasztás, jelentkezés, villámgyorsan történt minden. Akkor egy cimborám, szintén erdélyi, és másik iskolába járt, és mondta, hogy ő autószerelő szakközépbe jelentkezik, mert az mennyire jó, mert ott szakmát is kapsz, meg érettségit is, és autószerelő mindig kell. Jelentkeztünk, és abban az évben pont abban a suliban nem volt felvételi, hanem átlag alapján vettek fel az embereket. Én bekerültem, ő meg nem. Engem meg nem érdekelt annyira ez az autószerelés.”

„Édesanyám kiválasztotta, és mivel az átlagom megvolt, felvételi nélkül felvettek (...) de abszolút nem akartam odamenni. (...) még külsőre sem volt szimpatikus az iskola. Én a nagy Jósikába akartam járni, az egy szép épület, akkor vették vissza a bencések, de mivel abszolút nem voltam vallásos, mondtam jó, fel vagyok véve, mehetek, és a világi részre.”

„Mióta a kezemet mozgatom, óvodában is, végig, állandóan rajzolgattam, kislányos dolgok, autók, fegyveres emberek, G. I. Joe, meg ilyesmi (...) sokáig vacilláltam hogy kereskedelmi pályára menjek, vagy képzőművészetre (...) a kereskedelmiről mondták hogy ott sok a matek, amit nem szerettem, akkor mondtam, hogy inkább a képző, ott úgy hallottam, hogy leszárják az ilyen közismereti tárgyakat, az a lényeg, hogy rajzból meg ilyen szakos dolgokban jó legyek. (...) a szüleim jobban nyomták a dolgot, hogy én művészeti pályára menjek, mint hogy kereskedelmibe. De azt mondták hogy döntsem én el. Én hajlottam a kereskedelmi felé is, aztán elkezdtek érdeklődni a képzőről, hogy milyen, és valahogy pártolták ezt a dolgot. Én mind a kettőt ugyanannyira szerettem volna.”

„Nagy álmom volt hogy a Budai Nagy Antal gimnáziumba bekerüljek, (...) nincs jó bűre a giminek, már akkor sem volt, és mondták, hogy ne menjek én oda. De nekem az volt a nagy

álmom. Ott volt pont az általános iskola mellett, kitaláltam magamnak, hogy oda akarok járni és kész. Régebben jó iskola volt, mert nem egyházi, de valami papok tanítottak ott.”
„A Verebély László Energiaipari Technikumot választottam, mert ez érdekelt. (...) Ez egy erősáramú technikus, végül is a villanyosmérnöknek az előképzése.”
„Aztán a Vörösmarty Gimnáziumba mentem dráma tagozatra. (...) a szomszédunkban lakott egy csaj, aki odajárt, és asszem, hogy ő mondta. Ő mondta, hogy az olyan jó, meg nekem biztos tetszeni fog az a dráma tagozat. Tetszett is, jól éreztem magam.”

Tanárok

Az interjúkból az derül ki, hogy a középiskolában felerősödnek az általános iskola végén kezdődő az előző fejezet végén leírt jelenségek. A fiatalok egy részénél ekkor jelentkezik az ellenállás, és az ebből következő rossz tanulmányi eredmény, illetve ekkor jelennek meg a súlyos fegyelmi problémák. A többiek esetében felerősödnek a korábbi tendenciák.

Az ellenállás oka továbbra is a tanárok viselkedése, illetve a valódi iskolai közöség hiánya.

A tanárokkal kapcsolatban interjúalanyaimnak még kevesebb jó emléke van középiskolából, mint általános iskolából.

A fiatalok sérelmezik, hogy az iskolavezetés és a tanárok képmutatóak voltak a szabályok megalkotásában. A diákokat statisztikai adatnak tekintették, akik vagy javítják vagy rontják iskolájuk hírnevét.

„Sőt olyan volt, hogy annyira nem tudtak mit csinálni ezzel a cigizős dologgal, hogy azt mondták, hogy akkor a második emeleti fiú vécékben lehet. Ilyen illegál dolgot csináltak. És pont azért, mivel az oktatási törvény szerint ezt nem szabad, ezt úgy oldották meg, hogy mindenkinél lediktálták az ellenőrzőjébe, hogy hol nem lehet dobányozni. De úgy, hogy ezzel be is telt az ellenőrző, mert fel kellett sorolni az összes termet, az iskola összes termét. És akkor nem volt köztük a második emeleti fiú vécé. És ők a lelkiismeretükkel így számoltak el. Erre megint valami hivatalos dolog miatt volt szükségem.”

„Az igazgatót az zavarta, hogy odacsődült örven ember az iskola elé, feltűnés nélkül megállt, és várta, hogy kijöjjen kb. kilenc ember, akikkel ők majd szeretnének beszélgetni a jövőjükéről, illetve arról, hogy pontosan milyen dolog is az, amikor valakinek azt mondják, hogy nem ütsz vissza. (...) Szerintem egyszerűen attól volt beparázva, hogy ilyen még nem történt a sulitörténetében. (...) olyan volt, hogy mindenki tudta, hogy ki kit kapott el iskola után. De ebből nem volt botrány. Valószínű, hogyha nem az iskola előtt állnak meg a haverjaim, nem tudom, még az is lehet, hogy boldogan leérettségizem.”

„A tanárok azok ez az abszolút maximalista, de úgy hogy nem veszi figyelembe, sem a gyerekek képességeit, sem az ilyen beállítottságát, hogy mit szeret, márpedig hogy hozzuk az iskola hírnevéhez az átlagot, mert ez egy elég jó iskola. »Elit gimnáziumba járnak, maguknak baromira jól kell tanulni«, mert különben sorban kicsapdosnak bennünket. El is kezdtek már elsőben.”

„Az igazgató hozzáállásáról annyit, hogy levittek az igazgatói irodába, valamit pofáztott, hogy miért nem tanulok stb., ilyen bühlyeségek, és azt mondja, hogy »mindenképpen ki fogunk már rúgni, mert egy rossz statisztikai adat vagy, rontod itt a statisztikánkat, és menjél innen.«”

Egy másik gyakori probléma a tanárok értelmetlen és a fiatalok számára érthetetlen szigora. A részleteket olvasva úgy tűnik, hogy interjúalanyaim diákként elképesztő kiszolgáltatottságot és rengeteg megaláztatást éltek meg.

„Az egyik osztályfőnököm, az terrorizált mindenkit. Úgy értem, hogy ha rossz idő volt, akkor egyes mindenkinek. (...) nem tudtam tartani az ő tempóját, amit ő ott a táblánál diktált. Megmondta megint fél évvel előre, hogy engem meg fog buktatni.”

„Fizika órán meg sem szólaltam, közölte második órán hogy »Kuti«. Akkor vigyázzba kellett állni, azt is nagyon szerettem. »Parancsoljon, tanárnő!« »Maga meg fog bukni.« »Tényleg? Még nincs egy jegyem sem!« »Maga meg fog bukni.« »Értettem tanárnő, köszönöm.« És visszaültem a helyemre, és nem tetszett neki, hogy nem lázadok, hogy nem batódtam meg. És mondta hogy »Magát nem zavarja?« Mondom »Mit csináljak? Maga kategorikusan kijelentette, hogy meg fogok bukni fizikából, bolont se jegyem nincsen, nem tudja, hogy milyen vagyok fizikából, még egy szót sem szóltam, érdekl-e egyáltalán?«.”

„A kémia tanár, aki iszonyú nagy fradista volt, és amikor az ember piros-fehérben jött, (vagy mi is az UTE-nak a színe?), és ha olyan tolla volt a gyerekeknek, akkor egyest adott (...) A földrajz tanár borzalom nagy »magyar« volt, és ő folyamatosan erről pofázott, hogy így a magyarság még úgy. Erdélyből jött, nagyon fárasztó volt, borzalmas rosszul tanított egyébként. (...) ő elég rosszindulatú volt azzal, akit nem kedvelt. Sajnos volt egy eset, hogy meg kellett alázkodni, és oda kellett mennem, hogy adjon még egy esélyt, és akkor azt mondta, hogy menj a picsába. Pedig elég nagy bátorság kellett ahhoz is, hogy odamenjek hozzá. Tényleg jó, én csesztem el, mert nem csináltam meg jól a dolgozatot, meg izé, de valahogy oldjuk már meg, egy pótdolgozattal. És ezen múlt, hogy kirúgnak vagy sem. És azt mondta, hogy nem.”

„Ennek az úriembernek az egyik fegyelmezési módszere ilyen esetben az volt, egyetlenegy lány volt az osztályban egyébként, tehát ez jellemzően ilyen fiús szakma, a diáknak meg kellett fognia szekrényt, bedönteni magát, és az egész csoport végigvert a fenekén, de úgy, ahogy a csövön kifért. És hát volt olyan diák, aki elsírta magát a megalázástól. Tehát ez egy roppant megalázó dolog volt, hogy a saját diáktársak gyakorlatilag, és olyan gyerekek voltak, tehát általában szegényebb rétegekből, akik ezt jó poénnak tartották, és tényleg, ami a csövön kifért, durr, és így végigverték rajta. Velem is volt egyébként ilyen. (...) Érdekes, engem ez annyira nem rázott azért meg.”

Interjúalanyaim közül többen említették, hogy középiskolai tanáraik nem voltak kíváncsiak véleményükre az órákon. Érthető, hogy ezt sérelemként tartják számon, hiszen ebben az életkorban a vélemények, álláspontok megfogalmazása a felnőtt élethez nélkülözhetetlen saját értékrend, szemlélet kialakításának fontos eszköze.

„Ez volt az alapproblémám, hogy a magatartásommal voltak problémák, és ezért az összes tanár utált. Én nem voltam az az izé diák, hogy jaj most nyalok a tanárnak, és minden megteszek a kedvencéért, hanem én mindig is azt mondta, hogy hát pedig ez nem úgy van, és ha én kimondtam, hogy nem úgy van, akkor egyből már beskatulyáztak.”

„Volt egy fickó, (...) nem lehetett igazán érteni mit mond, olyan halk volt, nagyon irodalmár fickó volt, biztos, hogy minden este verseket olvasott otthon, érzékeny lelkű egy fasz. (...) semmi nagy beleélés, semmi egyáltalán. Mondta a kis dolgait, akkor ment a lázadás, hogy »én nem így érzek ezzel a verssel kapcsolatban«, akkor elmondta, hogy tők mindegy, hogy mit érzek, úgyis azt kell elmondani majd érettségim, amit leírtak a könyvben. Mondom jó, akkor ennek sem sok értelme van, hogy mi erről beszéljünk. Ő is mondta, hogy tényleg. Ennyiben maradtunk.”

„Az osztályfőnökkel nyilván nem voltam túl jóban. Szegény, szerencsétlen elmebeteg volt, aki úgy gondolta, hogy neki lesz egy ideális osztálya, ahol mindenki szeretni fog mindenkit, soba nem fog bántani senkit, és mindenki az ő egy darab butuska feje után fog menni. Na, ez nem sikerült. Többen kilógtak a sorból, mondjuk én is (...) megvolt a saját véleményünk, és ezt ő

úgy nem nagyon szerette, meg mint később kiderült, az iskola maga sem szerette (...) minden egyes hülyeségét lereagáltuk azzal, hogy megmondtuk, hogy szerintiünk ez így nem jó.”
 „A hittanórák végül is érdekesek voltak. Durvák. Egy idő után olyan tanárt kaptunk, egy fiatal srácot, aki egy kicsit komolyan vette a dolgot, és folyamatosan dolgozatokat írtunk, és mindent visszakérdezt. Arra nagyon sokat kellett tanulni. Az ember azt binné, hogy a hittanóra az egy ilyen szünet dolog, két latin meg egy kémia után jön egy hittanóra, egy kicsit le lehet engedni, hát nekünk nem ez volt. (...) azt vártam, hogy majd az lesz, hogy majd lehet lelkizni, meg nem tudom, de egyáltalán nem, kőkeményen, mint egy történelemórán, leadta az anyagot, aztán visszakérdezte.”

„Ó, ha véleményük van mondják, szívesen megballgatom, adunk a maguk véleményére.«
 Én kétszer nyitottam ki a számat, kultúráltn. (...) Közölték, hogy »maganak olyan hülye véleménye van, miért szólalt meg?« Jó. Akkor ez volt háromszor. Például magyar órán, verselemzés, »ha maguknak más véleményük van, mondják el nyugodtan«. Hát én mondtam. Ha lehet, meg egyébként is. Ütköztessük, úgy a jó. Na, az lett hogy én pofára estem, én ütköztem egyedül, és mondták hogy »maga hülye, maga ne szólaljon meg«. És akkor ez nem tetszett nekem, egy ideig túrtam, aztán kiosztottam az összes tanárt, hogy »Maga miért néz hülyének? Azért mert ilyen diplomája van? Vagy miért? Felsőbbrendű lénynek érzi magát?«.”

A fiatalok egy része azt is szóvá teszi, hogy tanárai nem törődtek vele, nem érdeklődtek iránta. Interjúalanyaim többségének egy olyan tanára sem akadt, akivel kapcsolata személyesebb lett volna, akivel időnként beszélgetni tudott volna. Szerencsésnek mondható, akinek legalább egy ilyen tanára volt. Tekintve a fiatalok labilis családi hátterét és fokozott kamaszkori érzékenységét, érthető, hogy hiányolták az odafigyelést és törődést az iskolában.

„Nagyon sokan jártak oda, nem volt idő hogy ilyen mindenféle kapcsolatokat kialakítson az ember. (...) ők bevonultak a tanári részbe, dobányoztak, pofáztak egymással, és néha kijöttek, megnézték, hogy hol tartunk, ennyi volt. (...) törődtek a munkánkkal, de úgy hogy XY személyel, hogy ő egy személy, úgy nem. De hogy milyen munkát csinál, azzal foglalkoztak.”

„Tényleg olyan volt, hogy jó, bejövök, leadom az anyagot aztán csak minél előbb takarodhassak innen. Ez látszott rajtuk. Ilyenek voltak, tényleg. (...) ilyen tanár-diák kapcsolat volt, nem nagyon beszélgettünk semmiről. Mert a tanár sem próbált meg, meg ha én próbáltam, akkor olyan furcsák voltak, mindig ez a lerázás volt, nem foglalkoztak abszolúte a diákkal.”

„Ilyen szövegekkel, hogy statisztikai adat vagyok, meg minek járok ide, nem kötelező, szokásos sablon dolgok: Ennyire is vettem komolyan, hogy sablon duma, az a dolguk hogy le kell nyomniuk, mert látják hogy nekem itt nem ötösöm van, hanem egyesem, és akkor van egy mechanizmus, és látják hogy ez van, és elindul egy program, ami azt mondatja velük, hogy minek jársz te ide, tanuljál, blablaba. Soha nem vettem személyes dolognak. Ők próbálják végezni a munkájukat, én próbálok valamit kibozni, hogy meglegyen már végre az a kurva papírom, és mebessek már innen a franca.”

„Sokszor az a baj szerintem, hogy a tanárok így állnak hozzá, hogy nem veszik figyelembe azt, hogy lehet, hogy annak a gyerekek éppen milyen problémája van, milyen háttere van. És akkor úgy állnak hozzá, tehát próbálják, így megfeszülnek, és »majd én megmutatom neki, hogy ki az úr a háznál«. Ezzel nagyot hibáznak. Iszonyatosan szerintem. Én így gondolom.”

„Kezdett az egész ilyen versenyistállóvá válni. Tehát ott senki nem foglalkozott az emberekkel, hogy ki mit érez. Volt olyan, hogy heteket bögttem végig a folyosón, és senkit nem érdekelt. Úgy mentek el mellettem a tanárok, minthogyha semmi sem történt volna.”

A valódi tanári érdeklődés, és odafigyelés hiányának következménye, hogy a tanárok egyáltalán nem értik diákjaikat. Nincs fogalmuk a diákok körében elterjedt szubkultúrákról, öltözködési stílusról, szórakozási formákról, de rendkívül ellenségesek a saját stílusuktól eltérő külső jegyekkel kapcsolatban. Azt érzik feladatuknak, hogy „lenyesegezzék” ezeket az „elhajlásokat”, és nem veszik tudomásul, hogy a csoportokhoz való csatlakozás, és ennek látványos külsődleges megjelenítése a kamaszkor fontos életkori velejárója, a felnőtt identitás kialakításának nélkülözhetetlen fázisa és eszköze. Természetesen a tanári agresszió csak ellenállást szül a fiatalok körében.

„Az igazgató egyszer fölhívott az irodájába, és elkezdte mondani, hogy ő nagyon segít bármi-
kor szívesen, hogyha elmondanám neki, hogy mi történik nálunk otthon. És hogy biztos az
én apám az megcsalja az anyámat, és hogy azért nem foglalkozik velünk, Németországban,
és akkor én így teljesen kiakadtam, és mondtam neki, hogy semmi köze hozzá, hogy mi van
otthon, és hogy egyáltalán nem ez történik, amit ő így valabonnan hallott, és akkor egy
kicsit így leszállt rólam. Nem tudom, honnan szedte ezeket a dolgokat. Emlékszem, hogy
volt ilyen, hogy egy-két embernek minden évben adtak ilyen segílyt, ilyen minimális ösz-
szeg, de gondolom, hogy ők valahogy így megszavazták a tanárok. És egyszer én is kaptam,
és teljesen csodálkoztam, mert hát volt, aki szerintem jobban rászorult. Tebát én nem gon-
doltam, hogy én fogom. És aztán kiderült, hogy azért, mert mindig ilyen nagyon szakadt
rubákban voltam, és azt hitték, hogy nincs pénzünk arra, hogy vegyünk új rubákat. (...) az
olyanok tetszetek, az olyan rubák, amik nem ilyen új, hanem használt. Az apáimnak
a fiatakkori zakója. És akkor azt gondolták, hogy nekünk nincs arra pénzünk, hogy rendes
kabátot meg nadrágot vegyünk.”

„Az volt a baj, hogy ott lebetett az ember Einstein is, ha nem úgy néztél ki, mint az átlag-
gyerek, akkor ... mindenkinek ugyanúgy kellett kinézni. Farmer, pulóver. Ha nem így né-
zett ki az ember, akkor elvesztette a pályafutását. Azt tényleg meg tudom mondani, hogy
az összes osztálytársam, aki acélbetétes bakancsot hordott, és esetleg kettő meg annál több
fülbevalója volt, és netántán esetleg a körmét is ki merte festeni, az egy sem végezte el a
József Attila Gimnáziumot. Mind máshol érettségizett, ha leérettségizett. (...) másodikra
volt már piercingem, elég sok, mert nem lebetett, és 18 éves koromban vége is lett, amilyen
gyorsan jött 16 évesen, két év alatt én ezt lezavartam.”

„Az osztályfőnök is így mondogatta, hogy hát, mert mondta, hogy ne járjak a metál pólóban.
És akkor átvettem egy másik pólót, mikor ő tartott órát. Akkor így két héttel később mon-
dta, hogy a fülbevalót is vegyem ki. (...) Aztán kiszedegettem az ő órái előtt. És akkor már
csak azt mondogatta, hogy jaj, de szép az osztály, hát csak az a hosszú haj. Voltam én, ugye
rocker voltam, meg még egy srác, akinek a füleig ért a haja. Jaj, de szép az osztály, csak ne-
ki és neki van hosszú haja. Aztán a srác levágatta, és utána mindig csak én kaptam. Jaj, de
szép az osztály, csak hát ez a hosszú haj. És akkor egy hónapig bírtam ott.”

„Nem voltam burzsuj gyermek, így aztán két választási lebetőségem volt, vagy nem dohány-
zok, vagy pedig tekerem vagy töltöm magamnak a cigit. Most én óra alatt kellemesen elvol-
tam azzal, hogy megcsináltam a cigimet, amit majd elszívok. Most ezzel mi a gond? Na,
most ez úgy került fel az osztályfőnökömböz Norbika által, hogy én füvet árulok az iskolá-
ban. És akkor ilyen hosszas vallatás három órán keresztül, és mondtam hogy én erről még
csak nem is hallottam (...) És mondták, hogy nem kéne ezt ilyen viccesen venni, meg hogy
itt már ebből volt probléma, erre nem vagyunk büszkéek, mert volt egy ember, akit emiatt.
Hú, belegendoltam az előző hétvégémbé, amikor így nem szívtam, csak láttam magam körül
egy-két embert, aki be volt tépve. És akkor jól van, biztos volt belőle probléma. (...) Tegyük
hozzá, hogy akkor ilyen szempontból még viszonylag szűz voltam.”

„Volt olyan hogy ott bent spuriztam, de nem vették le a tanárok, azt se tudták szerintem, mi fán terem. Az ilyen normál iskola volt, nem gondolták volna, hogy egy hülye gyerek behoz ilyen drogokat, meg hogy egyáltalán drogozik.”

Interjúalanyaim egy része megemlítette, hogy volt egy-egy kivételes tanár, akiről jó emlékei vannak. Ezek a tanárok többnyire azzal tűntek ki a többiek közül, hogy odafi-gyeltek diákjaikra és törődtek velük. Ezekből a részletekből az derül ki, hogy a fiatalok-nak nincsenek különlegesen nagy elvárásai, már annak is örülnek, ha egy tanár meg-kérdezi, hogy mi bajuk van, és meghallgatja őket.

„Egyetlen tanárral voltam ott jóban, a matek tanárral. De azt is csak azért, mert ő nagyon jó fej volt, tehát ilyen kis csupaszív tanárnő, tehát az is csak azért, mert jó voltam matekból, meg ő figyelt oda egyedül az egész iskolából rám, hogy hűú, ha látta, hogy valami bajom van, akkor megkérdezte. Tehát nem volt ilyen köcsög, hogy »hú ennek a gyerekeknek valami baja van, de mindegy, szopassuk meg«. (...) Annyira nem mentem bele részletesen, csak hogy »hűúú hát nem vagyok, vannak így gondjaim«. Tehát annyira nem meséltem el, csak ő így mondta, hogy, tehát jó fej volt hozzám, benne láttam egyedül azt, hogy tényleg így próbál az emberekhez így viszonyulni, a diákokhoz. Hogy próbál így viselkedni, ahogy normális.”

„A némettanárnővel voltunk jóban, mert ő úgy volt vele, hogy hadd lázadjon az a gyerek, nem olyan hülye ő, mint amilyennek állítja magát. Próbált olyan kedves lenni, megértő, olyan kis anya típus volt. Terebélyes parasztasszony típus volt, igazi tyúkanyó típus volt. És hozzá jó volt menni, elsírni az embernek a bánatát, hogy utálok idejárni, és hogy utálok itt az em-bereket. Nagyon megértő volt.”

Összességében elmondható, hogy interjúalanyaim középiskolai tanárainak túlnyomó része nem rendelkezett megfelelő pszichológiai és pedagógiai ismeretekkel, továbbá lel-ki alkattal ahhoz, hogy kamaszgyerekeket tudjon tanítani.

Közösség

A közösség iránti fokozott kamaszkori igényt interjúalanyaim többsége iskolájában nem tudta kielégíteni. Az iskolában többnyire rosszul érezték magukat, osztályukban nem letek közösségre, osztálytársaikat nem kedvelték. Ezért elkezdtek iskolán kívül közös-séget keresni maguknak, ami szükségszerűen az iskolai munka, a tanulmányok elhanya-golásához vezetett.

„Voltak ilyen kis csoportok, talán azért, mert többen jöttek egy iskolából vagy valami, azok elváltak a saját dolgaikkal, és én is egy csoportba tartoztam, akiket érdekeltek a műszaki dolgok. Meg voltak stréberek, voltak ezek a bulizós, mit tudom én emberek, meg volt, vé-gül is három részre volt szakadva az osztály (...) nem volt semmi ilyen közös, meg az egész osztály valabova.”

„Az osztályban nekem ott soha nem voltak barátaim, és a későbbi iskolákban sem.”

„Érezték, hogy velem lehet szórakozni, és az nem volt jó. (...) Kaptam egy-két, megrúgtak vagy valami. (...) volt egy-két olyan futásom, nem is tudom, páran voltak, akik így. Volt egy ilyen mondás, hogy mondtam, hogy ez hülye, vagy valami, és akkor úgy bevart. Ha elkezdett az egyik szórakozni, akkor a többi is szórakozott.”

„Nagyjából úgy nézett ki az iskola, hogy voltak az újjgazdagok, és voltak a skinheadek, így búzott szét az iskola diáksága, nem voltam jóban senkivel. Az újjgazdagok viselkedésére egy példa: elég gyakran kértek tőlem cigit, és nem vagyok túl gazdag, olcsó cigit szívtam, ak-kor éppen szofit, és találkoztak nem sokkal azután mással, hogy tőlem kértek, és tőle kaptak valami rendes cigit, és eldobták azt, amit kaptak tőlem. Pedig éppen csak hogy rágyújtot-

tak. Ez marba idegesítő volt, hogy én adtam cigit, és ők eldobták az egész szalát. Nagyjából ilyenek voltak, lenéztek. Ennek egyik jele, hogy nem szóltak hozzám, meg ritkán fordult elő, de esetleg kifogásolták a ruházatomat. (...) A skinheadek kopaszok voltak, bakancsban jártak, a ruházaton ez látszott. Előfordult, hogy valakit úgy megvertek, hogy néhány embert kirúgtak, meg rendőrségi ügy lett belőle. (...) Gondolom etnikai alapon válogatták ki, viszonylag ritka volt körülöttük a balhé, de akkor mikor volt, akkor nagyon nagy volt a balhé. (...) Az előbb említett okok matt, a társaság miatt, úgy éreztem, hogy nem bírok tovább ebben a légkörben iskolába járni.”

„Még mindig csak nyolc hónap telt el azóta, hogy átjöttünk, és még mindig megvolt a székeley akcentusom, és még mindig megvolt a mutálásom, és még mindig más szavakat használtam, mint amit az itteni, hasonló korú gyerekek ismertek esetleg a magyar nyelv bő szókincséből. Bizony ott is kaptam egy jó pár ilyen kinevetést, mert valamit másképp mondtam, vagy nem érttem. (...) Kollégista voltam, a kollégistákkal voltam még jobban, de azok közül sem mindenkivel. A padtársam is kollégista volt. Tehát ilyenek voltak elsősorban, hogy ültünk egymás mellett, hogy így beszólt, hogy nekiünk két autónk van. Ez a pulóver kétezer forintba került. 90-ben 2000 forint még bőven sok pénz volt. Tehát így. Jó, és? Nem tudtam veled beszélgetni különösebben. (...) Ott is az emeleten engem közösítettek ki, meg volt egy cigány srác, aki jó módú cigány volt, igényesen öltözött. Hát így nem szüföleltek az emberek, nem barátkoztak, nem beszélgettek úgy különösebben. Volt a román, meg a cigány.”

„Egy lánnyal tartom még mai napig a kapcsolatot az egész iskolából, az egy bolond lány volt, azért szerettem nagyon. De ő nagyon jó fej volt meg nagyon aranyos volt, a többi meg semleges, az egész. (...) az egész ottani két évből tudok 5 embert, akivel igazából jobban voltam, több nem volt. (...) Akkor más volt, más helyekre jártam, akkor engem csak az érdekelt. Egyáltalán nem érdekelt az osztályközösség. (...) Körülbelül szerintem akkor kezdtem el a Duna Plazába járni. Folyamatosan másbóva jártam, mindenféle klikkekbe belekerültem.”

„Ez a kocsmázás egyáltalán nem iskolás ismerősökkel volt, kirándulós ismerősökkel (...) a középiskolában éreztem úgy, hogy most akkor lehet pihenni egy kicsit. Ami nem volt igaz, mint kiderült (...) És eddigre lettem olyan nagy, hogy egyedül lementem Vácra vagy ilyesmi. Ez nem egy pesti társaság feltétlenül, inkább váci. (...) egészen konkrétan a Szűnyog sör nevű vendéglátóipari egységbe ültünk be, ott baromi jó kolbászos melegszendvics volt, és árultak tejet is. És akkor ott reggeliztünk, aztán felmentünk a Naszályba, az egy hegy Kosd felé Vác mellett. És akkor ott söröztünk vagy tábortüzet raktunk vagy motoroztunk.”

„Furcsa volt, mert már két éve együtt volt ez az osztály, amikor mi odakerültünk (...) szerintem ők abszolút nem értettek azzal egyet, hogy miért kell oda még felvenni hat embert (...) érezni lehetett, hogy valami változás van az életükben, amit ők nem szívesen fogadnak (...) akkor volt már az, hogy ott kezdődött el, hogy előtte csak az iskola volt mint környezet, majdnem hogy csak. És itt volt hogy jóba lettem ezzel a lánnyal, akivel találkoztunk sulin kívül is, majd minden nap, együtt bandáztunk, és megismertem az ő barátait, és akkor rengeteg embert megismertem (...) Azt hogy effektíve mi van az osztályban, az annyira nem érdekelt, mert nem az osztály, hanem rengeteg ember volt körülöttem. És akkor tényleg csak az volt hogy na, akkor bemegyek a suliba, elleszek a Verával. Ha valamelyikünk hiányzott, akkor nagyon nehez volt egymás nélkül. El leszek veled, és akkor de jó leszel. Utána vége a sulinak, hazamegyünk »tanulunk« címszóval beülünk a szobánkba egy kicsit külön-külön, és akkor este meg találkoztunk, mindig mentünk délután is bandáznunk.”

„Nem szeretek én ott lenni, és engem sem szeretnek. És úgy bemenni, hogy se a tanárok, se az osztálytársak, aztán begubóztam, elvoltam én ott magamban, nem is szóltam senkibe. Egy jó barátnőm volt, ennyi. Mert ő is hasonló módon érezte magát, és ugyanígy nézett ki. Mi

ketten erősítettük egymást. (...) A második félévben már be sem mentem. (...) Elmentem reggel az uzsonnámmal, azt hitték hogy iskolába megyek, sétáltam, pingpongoztam, olvastam, jobbra-balra mászkáltam, aztán hazamentem. Amikor tutira biztos voltam, hogy már senki nincs otthon, akkor hazamentem és lefeküdtem aludni. Tévé néztem, de általában olvastam, amikor jó idő volt akkor parkokban, felmentem a Gellértra. És délután, amikor tudtam, hogy a többi hülye is bazaért az iskolából, akkor mondtam, hogy na, most lehet menni bandázni. És ott folytattam, kiéltem a társasági életet és másnap előlről kezdődött.”

„Annak következtében, hogy nagyon-nagyon sokan voltunk, ilyen klikkek alakultak ki, amit én kapásból nem szerettem. Én mindenkivel jóban voltam. Volt egy-két ember, akivel úgy igazán jóban voltam, de igazán senkivel nem volt konfliktusom, meg ilyesmi. De úgy egyértelműen kialakultak ilyen négyes-ötös csoportok, akik kitúrták a másikat, és akkor azt annyira nem szerettem (...) És így nem tudom, egyre kevésbé szerettem ott lenni. Tényleg, a végén, amikor már jártam, akkor már olyanok voltak, hogy a színetben ültem a helyemen, és hallgattam a walkmant. (...) Én akkor már nagyon dobányoztam, meg nem tudom, és volt olyan, hogy nem találtam meg a kabátomat a fasorban például, mert az egyik osztálytársam fogta és elrakta, mert cigi szaga volt, hátul volt a fogason, senkit nem zavart, a legvégében, és fogta, és így kirakta valahova. Szóval ilyen közeg volt. De két nappal később meg jött hozzám kunyerálni, hogy adjak neki egy szál cigit. (...) Úgy kezdődött a dolog, hogy elkezdtem elaludni rendszeresen, és akkor az első óráról elkéstem, persze csak kicsit, aztán egyre többet. Aztán anyukám hazajött, és én otthon voltam. Nagyon gáz volt (...) Aztán én közben elkezdtem járni egy lovardába, ott találtam olyan embereket, akikkel jól éreztem magam, és aztán ez így abba fordult át, hogy én két hónapon keresztül iskola helyett odajártam, de úgy, hogy a tankönyveket kivettem az iskolatászkámból, elrejtettem, beletettem a lovas rubát, és minden reggel eltettem a kis uzsonnát, elindultam, és föl szálltam a távolsági buszra, ki Zsámbékra, ott lapátoltam, amit kellett, és utána szépen mentem fél háromra haza. És senkinek nem tűnt föl.”

Tanulás

Középiskolában interjúalanyaim egy ideig vergődtek az iskola és a tanárok által szabott szűk és személytelen keretek között, lázadoztak, provokálták tanáraikat. Ezeket a sokszor saját bevallásuk szerint is sértő viselkedési formákat leginkább a kétségbeesés és a tehetetlenség váltotta ki. Az ellenállás másik módja a tanulmányok elhanyagolása volt. Ebben az időszakban a tantárgyak és a tanórák már egyáltalán nem jelentettek a fiataloknak semmilyen pozitív élményt, elfordultak az iskolától, nem érdekelte őket az, hogy teljesítsenek.

„Ott még az irodalom, meg ilyen dolgok is leromlottak. (...) én akkor éppen a Kerouac-tól olvastam az Úton-t, a nő meg a az Iliászt tanította. Namost mivel én a Kerouac-ot olvastam, én nem olvastam az Iliászt, mert a Kerouac jobban tetszett. Hiába kérdezte tőlem az Iliászt, én csak a Kerouac-ot tudtam mondani, mert én azt olvastam. Nem fogok Iliászt olvasni, ha éppen Kerouac-ot olvasok, csak megzavarja a fejemet.”

„Ott már nem figyeltem, walkmant hallgattam, rajzoltam és általában verset írtam, akkor ilyen művészke voltam, rajzoltam, verset írtam egész órán, vagy csak néztem kifelé az ablakon.”

„Mateknál biztos, hogy volt az is, hogy ha késtem, akkor már nem nagyon igyekeztem (...) Ha már egy fél évre előbbre megmondják, hogy megbukik az ember, akkor minek az egész?”

- Minek erőlködjek azért, mert így is, úgy is ez van. (...) Próbáltam így elbújni előle. (...) nem is nagyon szóltak már nekem. Volt olyan, hogy nem vittem füzetet. Nem is írtam le.”*
- „*Matematikából azonnal megbuktattak. (...) Akkor már nem is érdekelt. Tehát olyan szinten nem értettem már semmit, hogy betettem a kezem ide, mintha az ember ilyen szemét ellenzi a napfénytől, úgy támasztottam magam a padon, kezemben volt egy toll, és gyakorlatilag aludtam. És ezt nem lehetett látni, mert hogy ott volt a kezem, úgy nézett ki, mint aki elmélyülten szemlélteti a jegyzetét, és aludtam, és olyan szinten nem tudtam már követni semmit, hogy gondoltam, hogy egyszer biztos kicsöngetnek, és akkor jön egy másik óra.”*
- „*Tényleg csak vegetáltam, nem érdekelt az iskola egyáltalán, mintha ott sem lettem volna. Ha igen, akkor is bezárkóztam, egy belső világba, és teljesen más dolgok kezdtek el érdekelni, álmodoztam meg mentem volna már haza, meg bandázni, abszolúte nem érdekelt. Annyi más bejött az életembe, ami sokkal fontosabbnak tűnt meg fontosabb is volt, mint a tanulás számomra.”*
- „*Középiszkolában harmadik felé, vagy nem tudom, hogy, úgy bekerültem egy ilyen munkába, tehát úgy, hogy hogyis volt, hogy nyolcadik óta én már így dolgoztam itt-ott nyáron ilyen elektronikai dolgokkal kapcsolatosan (...) különbség volt aközött, hogy az iskolában tanulom az irodalmat vagy tanítják vagy próbálják, és én abból nem láttam semmit, hogy én abból valamit majd profitálni tudnék, viszont ez egy nagyon jó gyakorlat meg referencia (...) mindig elaludtam már így negyedik felé, mindig elkéstem egy-két órát az iskolából, és nem bírtam fölkelni, meg álmos voltam, és amikor viszont mentem valahová dolgozni, akkor meg magamtól ébredtem föl, és nem is voltam fáradt, és mentem dolgozni (...) abból lesz valami, csinálok valamit, és az működni fog (...) harmadiktól nem nagyon tanultam semmit.”*

A rossz iskolai közérzet, az egész iskolával és ezen belül a tanulással szembeni ellenállás továbbá az ebből eredő hiányzás következtében a fiatalok többsége középiszkolában már kifejezetten rossz tanuló volt. Sokan buktak sok tantárgyból. Meg kell jegyezni, hogy azok a fiatalok, akik a középiszkola elején bukdácsolnak néhány évvel korábban, még az általános iskola ötödik-hatodik osztályában is jó vagy kiemelkedően jó tanulók voltak. Tehát a tanulmányi kudarcok a többség esetében biztosan nem írhatóak a gyenge képességek számlájára.

- „*Elsőben ugye volt, hogy félévkor ilyen hét-nyolc tárgyból. Majdnem az összes tárgyból bukásra álltam, és év végén meg csak háromból.”*
- „*Pontosam már én se emlékszem, de szerintem volt pótvizsgám, de azon se mentem át, mert nem foglalkoztam vele, vagy el sem mentem, már nem tudom, már nem volt. Az a lényeg, hogy mentem mégegyszer elsőbe, ott meg már annyira megbuktam három tárgyból, hogy már nem folytathattam a tanulmányaimat.”*
- „*Rosszabbul mint bárhol másból, ott volt a mélypont, elsőben félévkor is kettőből buktam, aztán pótvizsgán átmentem.”*
- „*Rettenetesen, azért is jöttem el, mert azt biszem minden tárgyból buktam félévkor és év végén is négyből.”*

Interjúalanyaim nagy része az első bukások után még tovább próbálkozott, esetenként egy másik iskolában. A próbálkozások nem hozták meg a várt eredményt, hiszen a problémák nem oldódtak meg.

- „*A matematika az becsődölt ott szokás szerint. Lehet, hogy kicsit ilyen törvényszerűnek is tekintettem.”*
- „*Egyértelmű volt, hogy engem onnan ki kellett volna rúgni, de miután nagyon jó tanuló voltam, meg nem tudom én, micsoda, az osztályfőnököm leigazolta az egészet azzal az izével,*

- hogy megígérem, hogy ezentúl bejárok, és soha többet semmi ilyet. Megígértem. Ugyanúgy nem jártam be a következő évben sem.”*
- „Aztán magántanuló lettem és másodikban nyilván ott az órákon sem voltam már benn, meg nem is tanultam otthon sem, reménytelen volt, akkor félévkor négyből buktam meg, évvégén 12 tárgyból.”*
- „Az már szerintem olyan bühyén veszi ki magát, tehát az nem egy jó pont a tanároknál, gondolom én, vagy ha én tanár lennék, akkor én azt nem értékelném túl jól, hogy előző évben is oda kellett volna járni, csak akkor éppen vakarózott, és nem járt be, és most ugyanúgy kezd.”*
- „És maradtam, megpróbáltam disztingválni, kicsit jobban bejárni, jobban odafigyelni, visszafogni magam, de az volt a baj, hogy nem nagyon kaptam olyan pozitív visszajelzéseket. Mert a tanároknak azért a nagy része ugyanaz maradt, akiknek már voltak előítéleteik irányomban. Nem mondom, hogy én beleadtam apait-anyait, csak úgy tessék-lássék próbálkoztam, hogy egy kicsit jobban tanuljak, de nem ment.”*
- „Tehát egyáltalán nem tanultam. Első évben se, másodikban egy kicsit magamhoz kaptam, év vége fel próbáltam magam felhozni, de akkor meg már nem lehetett, mert a tanárok annyira már ki voltak tőlem, nem adták meg az esélyt.”*
- „Láttam hogy nekem szarabb jegyeket adnak ugyanarra, amire másnak nem. Azért mert már bukott vagyok, főleg az osztályfőnök csinálta, aki valamiért benniünket tényleg úgy tekintett, hogy mi vagyunk az osztály megrontói, és csak miattunk van minden rossz. Amikor elkezdtek inni az osztálytársaim, akkor is biztosan mi vittük őket bele.”*

Kimaradás

A nyomasztó iskolai légkör és a tanulmányi kudarcok leginkább menekülésre készítették a fiatalokat. Sokaknak fizikai tünetei, rosszullétei, betegségei voltak. Többen ebben az időszakban kerültek komolyabb kapcsolatba az alkohollal és a droggal. Volt, akinek súlyos pszichés problémái lettek. A szenvedélybetegségek és a pszichés problémák megjelenése elsősorban azokat a fiatalokat érintette, akik érzelmileg különösen labilisak voltak.

- „Azt mondtam, hogy akkor minék járjak ide, szar bemenni, rosszul érzem magam meg ideges vagyok órákon. Ilyenek. Nincs értelme. Tök stresszes volt. Feleltetés, számonkérés.”*
- „Borzasztóan gyűlöltem, tiszta pszichotikus tünetekkel voltam. Reggel már bánytam, szédültem, fájt a fejem, minden bajom volt.”*
- „Akkor sem tudtam visszamenni egy hónap múlva sem, mert akkor volt az, hogy annyira beteg voltam három hónapig. Felszúrták a fületem, meg minden. (...) Akkor volt az hogy három hónapig csak orvoshoz mentem ki a lakásból. Nem mentem ki egyáltalán. És három hónapon keresztül felszúrták a fületem, akkor miután felszúrták teljesen bedugult, fájt meg minden, elmentem orvoshoz, akkor felszúrták, amíg kitisztult iszonyatosan fájt a torkom, a fejem, egyfolytában lázas voltam, borzalmas volt, tényleg nagyon beteg voltam.”*
- „Volt egy mononukleózisom, az ilyen májgyulladás meg mindenféle. Nem is máj, de az is elég komoly, nagyon beteg voltam, léprepedés veszélye, nem is ugrálhattam, nem sportoltam, akkor még idegbajosabb voltam. Akkor már minden bajom volt. Úgyhogy kirúgtak.”*
- „Egy idő után nagyon lecsökkent azoknak az óráknak a száma, amikre én még bemebeitem olyan gyomorgörcs nélkül (...) tényleg úgy nézett volna ki a dolog, hogy volt egy nap hét vagy nyolc órám, és abból öt-haton a végében cigizek a haverokkal, és akkor bemegeyek kettőre. Na de így viszont hülyeség volt bemenni, úgyhogy minden reggel kamuból elmentem otthonról, leültem ott a Duna parton, mittudomén, vagy bementem egy kocsmába, ittam egy hús-fo-*

- rintos kisfröccsöt, így ellébecoltam, amikor anyámék elmentek otthonról, akkor meg hazamentem, ott is elücsörögtem, amikor tudtam, hogy már megjönnek, akkor megint elmentem, és akkor hazamentem úgy, mintha suliból jönnék. Így el is telt a második félév.”*
- „*A fűvezés, az végül is olyan volt, hogy néha így kipróbáltam a fűvet, utána meg már egyből jött a spuri, egyszer kipróbáltam szívva, vagy kétszer, utána meg már egyből belecsöp-pentem egy olyan társaságba, ahol szúrták a speed-et, na akkor »majd én kipróbálom, nem fogok én ráállni«, nem, áááá. És akkor kipróbáltam, és úgy jártam. (...) Először csak hétvégén, Arató diszkóba jártam, és ott rendszeresen minden hétvégén szurkáltam magam. Utána meg ez így rendszeressé vált, már így nem volt hétvége, meg nem volt hétköznap, hanem a drog volt inkább.”*
- „*7.30-kor kezdődött az iskola, 7-kor nyitott a kocsmá, dobjunk fel egy érmét. (...) És akkor rutinosan, megvolt a kis törzsbhelyünk, és akkor ültünk a borozóban, úgy minden reggel, meg délutánonként is, és mondjuk elég gyakran volt, hogy engem egész nap ott meg lehetett találni. Ugye a 15 éves törzsvendég úgy ült a kocsmában, reggel hétkor segített kinyitni, megkapta érte a kis ajándék piácskáját, és utána úgy elvult. (...) Volt egy ilyen időszak, amikor szerintem besorolható lettem volna az alkoholisták körébe. (...) Aztán jöttek ilyen apróságok, barátnővel szakítás, ilyesmi, tehát akkor az egy kicsit megrázott, volt öngyilkossági kísérlet, (...) elindultam, és leültem inni. Toltam hozzá egy kis gyógyszert, egy ilyen Andaxin nevezetű nagyon finom kis altatócskát, és abból így betermeltem egy nagyobb mennyiséget, hozzá egy jó liter, másfél liter vodkát, és még úgy ráborozgattam, mert kellett a kíséző. És akkor úgy összefutottam az egyik nagyon jó barátommal, akivel egy osztályba jártam, és akkor, persze mindezt az ember bol csinálja, ha hülye, a törzskocsmájában, és akkor elindultam császalkálni, hogy majd valabol úgy egyszer majd vége lesz, és akkor összefutottam, és mondja, mi van, Géza, kicsit mintha kómás lennél. Semmi, ittam, bedobáltam gyógyszert, megdöglünk, vagy mi a fasz van. És mondja, mi van? Hülye vagy? Oké, és akkor mentő.”*
- „*Otthon szoltam, hogy ezt nem fogom tovább bírni, kérvényeztük, hogy magántanuló lebessek (...) Beadtam a kérvényt, egyből megadták. (...) Akkor otthon voltam, és nagyon rossz állapotba kerültem azáltal, hogy nem volt napi programom, ahova menjek. Pszichésen kerültem egy nagyon rossz állapotba. Úgy szerepel ennek a betegségnek a neve orvosi könyvekben, hogy prerealiztikus érzések. A pszichiáteremnek is három napon keresztül magyaráztam el hogy mit érzek, és ő is nagyon nebezen értette meg. Én nagyon nagy rettegést éreztem, ezzel lehet legjobban megfogni. Tényleg később nagyon megbántam, inkább vállaltam volna ezt a poklot, ami benn az iskolában volt.”*

Második esély

Motiváció

Az állami középiskolákban tapasztalt kudarcok után interjúalanyaim a Belvárosi Tanodában vagy a Zöld Kakas Líceumban kötöttek ki. Különböző okok játszottak szerepet abban, hogy a rossz középiskolai élményeik után még egy iskolát megpróbáljanak. Az esetek egy részében inkább a szülőkön múlt, hogy gyermekük folytatta tanulmányait.

- „*Engem igazából anyu rángatott az iskolába, és igaza volt teljes mértékben. Én, ha tehettem volna, akkor egész nap drogoztam volna.”*
- „*Én sehova nem akartam menni. Én ott tartottam, hogy ne legyen iskola. Nem voltak céljaim, meg nem volt semmi. Én igazából jól éreztem magam úgy, hogy bulizgatni, olvasgatni, színházba járni, rajzolgatni, irogatni. Akkor volt ilyen zenekarunk, zenélgettünk. Ez*

nekem annyira megfelelt. (...) Nem éreztem az érettségi jelentőségét 15 évesen (...) a szüleimen múlt egyértelműen, ők rugdostak, hogy menjek.”

„Azt mondtam, hogy nem érdekel, döntsenek ők helyettem. Hogy mit akarnak velem kezdeni, mert tényleg nem érdekelt. (...) Így van, utólag örülök, hogy a szüleim erősködtek, hogy de pedig tanulj.”

A fiatalok többsége maga is tanulni és érettségizni akart. Ebben gyakran szerepet játszott családi és kortárs környezetük, de az interjúkból úgy tűnik, hogy a fiatalok nagy része mindig is úgy képzelte, hogy neki érettségije lesz. Valószínűleg a középosztályi háttérnek köszönhetően ez részét képezte legtöbb interjúalanyom identitásának.

„Egy picit ugye rossz volt, amikor találkoztam ezzel-azzal, hogy neked meg már van, és akkor gondolom, az elkezdte, hogy mégis kell.”

„Egy orvossal éltem együtt, és ciki volt, hogy még érettségim sincs. (...) Végül is nemcsak az, hogy cikinek éreztem, hanem valami mást akartam, kicsit följebb lépni, tovább lépni.”

„Tanulni mindenképpen akartam, én nem szeretek dolgozni, úgybogy folyamatosan tanulok, ha tudok, mindenfélét. (...) Úgy indultam neki, hogy a gimnáziumi négy évből ötöt csinálni lehetett, tehát az belefér, és akkor most le fogok érettségizni. Tehát úgy indultam neki, hogy most akkor ezt csinálom.”

„Tisztaban voltam velem hogy szükségem van egy érettségire. Nem vagyok én egy elveszett gyerek, csak ugye a fiatalság, akkor megbütyültem, de visszajött az eszem, és a környezetemben élők mindenki azt mondták, hogy iskolába kell járjak.”

„Igen bennem volt hogy befejezzem az iskolát. Meg hogy szeretnék a négy fal közül kikerülni. Mindenképpen akartam érettségit.”

„Fogalmam nem volt, hogy mit fogok utána csinálni. (...) De, le akartam érettségizni, végül is azért jöttem el ide a felvételire, mert azt így tudtam, hogy az nem pálya, hogy nekem ne legyen érettségim, csak úgy éreztem, hogy nincs olyan ötletem, abova én szívesen mennék. És akkor így inkább nem is foglalkoztam az egésszel.”

Első benyomások

A „második esély” iskolákba bekerülő fiatalok első benyomásait tekintve nagy különbség mutatkozik a két iskola között. A Belvárosi Tanoda volt diákjai rögtön nagyon jó benyomásokat szereztek az iskolában, volt, aki kellemesen csalódott, mert ijesztőbb, furcsább közegre számított. Az egyik leírásból kiderül, hogy az iskolában mennyire szembeütlő a hagyományos iskolai kellékek hiánya, és ez valószínűleg minden iskolai kudarcokat megélt fiatal számára vonzó. Ezenkívül a tanárok kommunikációjából azonnal érezni lehet, hogy a diákokat partnerként kezelik, ami szintén jó benyomást tesz a sokszor megalázott fiatalokra.

„Anyukám valakitől hallott erről a helyről, és ide telefonált, és mondták neki, hogy nagyon jó lenne, szeretné, ha az ő lánya ide járna. De ha a lánya ide akar járni, akkor majd ő telefonál, és majd vele megbeszéljük. És mondta nekem, és nekem ez nagyon szimpatikus volt, hogy itt már rögtön emberszámba vesznek.”

„Én egész másnak képzeltem el a Tanodát. Mert így mondták, hogy deviáns, kallódó fiatalok középiskolája, és lelki szemeim előtt megjelentek ilyen családirtóók, ilyen mindenféle gyanús arcok, hogy te jó ég, akkor az milyen lehet, és mélységes megdöbbenésemre egészen más volt. (...) nincs becsengetés, kicsengetés. (...) Zöld vagy fekete tábla, kréta nuku. Ezek mind olyan apróságok, ami az emberbe beleülteti ezt a fajta ilyen kis gyomorgörcsöt, hogy iskola, és ezek mind innen ki vannak irtva, nincsenek iskolai padok, hanem mint ezek az asztalok vagy

székek. Tebát ezek roppantul fontos dolgok. Fontosabbak, mint talán bárki is gondolná. (...) bementem még a Molnár utcai épületbe, a tanári irodába, ott beszéltem egy tanárral, és ott két diák ilyen törökülésben ült a földön, és egymásnak ilyen magyar tételeket mondtak fel. Az egyik kérdezte ki a másikat és fordítva. Es ez a kis apróság már olyan volt, hogy ez lehetséges, hogy itt a tanáriban két diák így guggol a földön és egymásnak mondják a leckét? Tebát egy ilyen jelenet elképzelhetetlen lett volna előtte.”

„Én először azt hittem, hogy ez csak ilyen volt drogosok meg minden, és akkor bejöttem, akkor így úristen, ez ilyen drogos volt, aztán kiderült, hogy ez nem az, tehát az a másik.”

A Zöld Kakas Líceum volt diákjainak első benyomásai kb. fele-fele arányban voltak pozitívák és negatívák. A fiatalok egy része azonnal otthon érezte magát az új közegben, a másik részük viszont megijedt. Azaz a Zöld Kakas Líceumba jelentkezők egy része valószínűleg másra számított, mint amivel szembe találta magát. Az otthonosság érzését a többi diák és a tanárok barátságos közeledése váltotta ki, az ijedtséget pedig a többi diák szélsőséges, meglepő külseje, viselkedése.

„Nem is akartam beszélgetni emberekkel, és emlékszem a magyar tanárnő volt az, aki látta, hogy valami nem stimmel, és ami nekem már eleve furcsa volt, hogy egy tanár közeledik a diákjához, és megkérdezi, mi bajom van, meg mi történt velem amiért ilyen vagyok.”

„Jók. Egy kicsit olyan lazább volt, vagy nem tudom, nem volt az a monoton.”

„Mindenkori odajött, »szia, honnan jöttél, hogy hívnak?« Puszi, puszi, anyám tyúkja. És mintha már nem tudom mióta odajártam volna, és egyből bevettek, beszélgettek velem a nagyobbak is, a József Attilában ez nem volt divat, mert mi voltunk a hülye kicsik. Ők meg a nagyok. Itt meg a nagy családi élet volt, kevesebben is voltunk.”

„Végül is az az érdekes, hogy oda nagyon be tudtam illeszkedni, merthogy ott hasonlóan boldog emberek voltak hozzám, és szerintem így rátaláltam egy kicsit önmagamra.”

„Szar, lepusztult, borzalmas kudarcok utáni emberek, elhatároztam hogy nem fogok sok mindent csinálni, csak amit meg kell csinálni. (...) Elképesztő emberek jártak oda egyébként.”

„Nekem sok szempontból ijesztő volt ez a sulis egy kicsit. Szóval olyanok éreztem, mint a faéket, ilyen egyszerűnek nagyon. (...) A gyerekeket, vagy legalábbis a gyerekeknek nagyon nagy részét. Az egész ügymenetet, a követelményeket.”

„A többi gyerek nagyon-nagyon primitívnek tűnt elsőre.”

„Az iskola épülete nagyon ronda volt, és elsőre valahogy a társaság sem volt szimpatikus. (...) nem úgy néztek ki mint a diákok, hanem nem is tudom, drogosok. Mintha egy kocsmába mentem volna be.”

Tanárok

A „második esély” iskolákban a fiatalok többnyire nagyon elégedettek voltak tanáraikkal. Mindkét iskola volt diákjai értéként említik tanáraik toleranciáját.

„Tebát mindig megvártak valamilyen szinten. Hát elfogadtak olyanok, amilyen vagyok. Persze bogy elfogadtak, mindenkit elfogadnak.”

„Tetszett hogy elfogadtak, nem azt nézték, hogy megyek be, hanem hogy mit tudok, mit nem. Éreztem hogy elfogadtak (...) nagyon respektáltam, hogy elfogadtak úgy, ahogy vagyok, még ha talpig feketében és acélbetétes bakancsban jöttem akkor is. Nem azt mondták hogy »Jé bogy néz ki ez a gyerek, tök hülye«. Hanem »de édesen nézel ki, te jó ég, nem baj, így is szeretünk, na nézzük mit tud«. És mondták, hogy nem hülye, foglalkozni kell vele.”

„Itt meg senkit nem érdekelt, hogy bogy nézek ki, miből mennyit tudok, dohányzom-e, nem dohányzom, szóval nem úgy néztek rám, mint a Sátán megtestesülésére (...) tudták, hogy

én nem tudok korán fölkelni, és tényleg, ha beértem délre, akkor megveregették a vállamat, hogy »de jó, már itt vagy!« Tehát hogy így nem volt bennem frusztráció.”

„Összehasonlíthatatlanul toleránsabbak voltak itt. (...) Ez gyönyörű, ez a legszebb része tényleg az egésznek. Hogy nem éreztem úgy hogy követ engem az iskola a magánéletemben. Nekem jól esett, hogy el tudtam választani a magánéletemet az iskolától, a kettő két külön lény volt. (...) Ha érzem a légkörön hogy toleránsabb mint egy állami helyen, az nyilván pozitív élmény, pozitívumként élem meg. (...) az a lényeg, hogy a bangulat emiatt olyan volt, hogy tök jó, mert ha elalszom, és azt mondom, hogy bocsánat, elaludtam, tényleg tegnap szar napom volt, mert otthagytam a barátnőm. Akkor azt mondják, jó, semmi gond, majd megírod holnap a pótdolgozatot. Ez egy kurva jó dolog. És ha ezt nem sikerül a jövőben a Zöld kakasnak megtartania, akkor semmi különösebb pozitívummal nem szolgál szerintem az állami sulikhoz képest.”

„Már nem volt bennem ez a stressz. Ugye ismeri őket az ember jobban, és így már nem zavar, ha hallja, amit mondok, még akkor sem, ha rosszat mondok, előttük nem szégyellem.”

A másik közös érték, amelyet mindkét iskola volt diákjai említenek, a törődés, amit tanáraiktól kaptak. Ez az érték hangsúlyosabb a Belvárosi Tanoda volt diákjai esetében. A törődés keretétül szolgál a Belvárosi Tanodában a tanár-párok intézménye.

„Meg a tanárok is teljesen mások, tehát megkérdezték hogy »bú, mi bajod van?«, tehát tényleg foglalkoztak velünk, nem úgy, mint egy darab tárggyal, aki ha teljesít, akkor jó, ha meg nem, akkor el van ásva.”

„Sosem fenyegetőztek azzal, hogy itt akkor ez lesz, meg az lesz, amaz lesz. Hanem tényleg az van, hogyha az ember nem jön be egy ideig, akkor előbb-utóbb föl hívják, hogy mi van veled?”

„Van az embernek egy tanulópárja, aki mindig konzultál veled. Hogy éppen most milyen vizsgát kéne megcsinálnod, hogy lehetne azt legkönnyebben, mi kell még hozzá, tehát így foglalkoznak az emberrel.”

„Mindig föl hívtak, hogyha sokáig nem jöttem.”

„Mindig itt voltak a háttérben. (...) Itt nem szívesen hagyják eltűnni az embereket. És ez szerintem baromi fontos.”

„Megemlítettem itt a Tanodában, hogy lehet, hogy beadom a jelentkezési lapomat ide-oda, és akkor így teljesen, bú, onnantól az, amikor az embertől mindig kérdezik, hogy na, izé, voltál nyílt napon, meg tudod, amikor így mindig megkérdezik és céloznak arra, amit megígértél vagy mondtál.”

A tanároktól kapott segítséget és biztatást mindkét iskola volt diákjai többször említik. Ez az érték azonban hangsúlyosabb a Belvárosi Tanoda esetében, ami valószínűleg annak köszönhető, hogy ebben az iskolában sokkal több egyéni lehetőséget és segítséget kapnak a fiatalok, amit különösen nagyra értékelnek.

Meg kell jegyeznem, hogy a tolerancia és a segítőkészség értékei összekapcsolódnak, hiszen a fiatal akkor tud segítséget kapni, ha vállalja nehézségeit, de erre csak akkor nyílik lehetősége, ha érzi, hogy tanárai ezt tolerálják.

„A tanároknak nagyon sokat köszönhetek (...) az igazgatónő sem rúgott ki. Lehet hogy volt rá lehetősége, és sokat köszönhetek neki is, mert megmondhatta volna már hogy na jó, ebből elég volt!”

„Elég sok pontom lett, amit így a Tanodának köszönhetek. Tehát hogyha itt kétesre feleltem vagy írtam a dolgozatot, akkor mindig a jobbat írták be, mert tudták, hogy kell a pontokhoz. Úgyhogy nagyon megtisztelve éreztem magam tényleg. Az utolsó évem az nagyon jó dolog volt, hogy ennyit segítenek. (...) Ha valakin azt látják, hogy nem nagyon igyekszik,

ha azt látják, hogy valaki igyekszik, annak nagyon sokat segítenek (...) megismerik a tanárok, hogy mi neki a legjobb, milyen dolgai vannak, de hogyha valaki flegma meg nem-törődöm, de azért valamennyire látszik, hogy azért igyekszik, annak biztos, hogy nagyon sokat segítenek.”

„Nem volt az a visszabúzó erő, amit én kaptam éveken keresztül, sok-sok éven keresztül, hogy neked ez úgysem megy, te ezt úgysem fogod tudni, hanem a folyamatos biztatás. Hát el tudták érni azt, ami sehol máshol nem sikerült. Pontosan ilyen dolgokkal, minthogy biztatás, segítség, segítőkészség (...) az a segítő szándék, ami annyira kivesszett máma az oktatásból, az összes ideszökött.”

„Ha valamit nem értettem, akkor és épp ráért az a tanár, akkor elmondta szívesen még egyszer.”

„Itt levetkőztem azon gátlásaimat, hogyha valamit nem értek, akkor megkérdzem. Mert itt éreztem, hogy itt megtehetem, mert itt végül is erről szól a dolog, hogy ha problémád van, akkor mondjad, és segítenek rajtam. Nem elkezdik húzni a szájukat vagy megaláznak, hanem elmondják még ötször vagy tízszer, meg van olyan, hogy ennek dacára sem értek valamit, tegyük föl, és akkor a megfelelő tanárt itt elkapom a folyosón, hogy ülünk már be picit ide, például most, ahol vagyunk vagy bárhová, és akkor átveszi még egyszer, és minden további nélkül.”

„Ha nem fogtál fel teljesen bármit, akkor nyugodtan szólhattál, hogy ezt most így nekem mondja el még egyszer, mert elfelejtettem vagy kiesett.”

„A földrajztanár külön leült velem betente kétszer földrajzozni, és ezt nem én találtam ki, hanem ő mondta, hogy leülünk, és át vesszük az egészet. És ez úgy megnyugtatott, meg meg is hatott természetesen, hogy csak értem bejön és képes ott lenni két órát (...) és akkor azt éreztem, hogy már csak azért is, mert ő ennyi energiát belém feccölt, én ezt megcsinálom.”

Az eddig említett három közös értéken kívül a Belvárosi Tanoda volt diákjai főként arra emlékeztek szívesen, hogy tanáraik önállóságot, felelősséget adtak nekik ügyek intézésében, továbbá arra, hogy egyenrangú partnerként bántak velük.

„Itt is úgy voltak az órák megoszlásai, hogy voltak kifejezetten gyenge matekosoknak órák meg volt egy ilyen haladó csoport. Na most az illetőt nem kategorizálták be, hanem ő döntötte el, hogy melyiket akarja fölvenni.”

„Itt az van, hogy itt le kell vizsgázni. Az az én bajom, hogyha nem vagyok ott az órán, akkor nebezebben fogok tudni levizsgázni, mert akkor lehet, hogy pont arról maradok le, amit majd kibúzok (...) Tehát ez ennyi, ez saját felelősségre megy, és ez nagyon jó, hogy itt megtanulta az ember, hogy nem az ő problémája, hogy órára megyek.”

„Az óráknak az ilyen kötetlen szellemisége, amit már említettem. Hogy az ember tényleg nem úgy érzi, hogy most egy iskolában ül egy padban és izzadtan kell jegyzetelnie. Jegyzetelnie persze kell, hanem tényleg itt van egy olyan viszony, hogy én át akarok neked adni valamit, valami ismeretet, amit te leírhatasz, de nem muszáj. És működőképes a dolog. ... Erőltetésről szó sincs.”

„Majdnem hogy én raktam össze az órarendet, nyilván, hogy be kellett tartani egy-két dolgot, tehát nyilván nem lehet, hogy egész, tehát hogy mindenből kell, tehát meg kellett lenni bizonyos óraszám, nem is kellett óraszám, csak hogy legyen mindenből elég, azért segítettek.”

„Tegezni lehet mindenkit. Mindenki tegez mindenkit. Lazább egy kicsit. Nincs az a fegyelmezettség. De nem az, hogy ordítózás van, hanem úgy nem tudom. Nem érzed azt, hogy gyerek vagy.”

„Ha a diák meg akar szólalni az órán, akkor nem kell baptyáka vágnia magát meg jelentkezni vagy valami. Nincs az ilyen alárendelt, fölérendelt viszony az osztály és a tanárok között. Tegező viszony.”

A Zöld Kakas Líceum volt diákjainak egy része is megemlíti, hogy tanárai kíváncsiak voltak véleményére, partnernek tekintették, emberszámba vették.

„Nem is olyan volt mint egy tanóra, mindig volt egy kis beszélgetés amibe belefolytunk. Mindig ilyen viták alakultak ki egy-egy költő, író művéről, és a magyar tanár szívesen meg is ballagatta, mert neki ez bejött hogy van véleményünk, és nem akarta belénk fojtani (...) itt nem fojtották belénk a véleményt, hanem mindig meghallgatták. Még akkor is ha nem értetek vele egyet.”

„Egy osztályfőfi órán mindenfélét megbeszéltünk és minden egyes tanuló azt érezte hogy igenis, az ő véleménye számít. Arra lehet alapozni. És adnak rá. Szerintem ez nagyon jó volt, ez rakta helyre a lelkivilágomat.”

A Zöld Kakas Líceum volt diákjai fontosnak tartják, hogy sokat beszélgettek tanáraikkal, továbbá érzelmi kapcsolatot alakítottak ki velük, kötődtek hozzájuk. Többen említik, hogy azt elősegítette az iskolában működő mentor rendszer is.

„A többi tanárral is így volt, bármiről lebetet beszélgetni, mindig.”

„Ez a mentor rendszer is nekem bejött. Jó volt hogy volt egy tanár, akivel meg tudtam beszélni a problémámat.”

„Itt közvetlenebbek voltak a tanárok, de a többi érzést kiváltottak belőlem. Evidens hogy egy semleges ember semleges érzést vált ki belőlem. Tehát se haragot, se düböt, s szeretetet nem vált ki. Viszont itt ahol a tanárok közelebb engedik a diákokat magukhoz, ott evidens, hogy több érzelmet is kivált egy diákból.”

„Volt olyan tanár több is, hála Istennek, akihez mai napig is kötődök. Szerintem ez számít hogy kikkel van körülvéve az ember (...) Nem tartom ezért hülyeségnek ezt a mentor dolgot. Szükség van erre, akiben az ember megbízhat.”

Közösség

A „második esély” iskolákba bekerülő fiatalok többségére nagy hatással volt az iskolai közösség. Szívesen jártak be az iskolába, mert ott társaikkal találkozhattak, beszélgethettek, akik között jól érezték magukat. Többen említik, hogy az iskolai légkörnek nagy pozitívuma volt a tolerancia és az egymásra való figyelés. Figyelemreméltó, hogy ugyanezeket az értékeket említették a fiatalok tanáraikkal kapcsolatban is, azaz a szóban forgó két iskolában a tanároknak valószínűleg sikerült olyan értékeket közvetíteni diákjaik felé, amelyekkel ők szívesen azonosulnak.

„Furcsa dolog ezt kimondani, de ahhoz képest, hogy itt kallódó fiatalok futkároznak körülöttem, ennyire normális emberekkel még soha nem találkoztam. (...) Barátságos diákok. Fiúkat-lányokat én most egy kalap alatt mondanám, ha szabad ilyet. Itt mindenkivel lehet beszélni, mindenki megosztja a másikkal a problémáját.”

„Bent voltam, mert jó volt ott lenni, mert egy csomó olyan ember volt, akikkel szerettem lenni, és a tanárok is beletartoznak ebbe (...) egyszerűen így benne van a légkörben, hogy itt figyelünk egymásra, hogy ha sírok a folyosón, akkor senki nem megy el mellettem.”

„A Tanodában nagyon sok időt töltöttünk. Volt egy fotólabor a WC-ben, ott mindig nagyítottunk, akkor ilyen kiállítások voltak, ezekben mindig így teljes erővel. Tehát csak jó élmény színté. Ez egy társaság. Hát ide, hogyha nincs az embernek dolga, akkor is bejön, és szerintem nagyon sokan így vannak.”

- „Suli után menjünk el sörözni, esetleg suli közben is, de azért úgy bent is lehet lenni. Tehát így teljesen jó lett. És akkor így nem tudom, elvultunk. Ez így teljesen jó fej dolog volt.”
- „Tényleg családias a légkör, és majdnem mindenki ismert mindenkit, és szerintem nem volt olyan hogy én most ehhez vagy abhoz nem szólok, mindig volt valaki akivel társalgok, beszélgetek. Tök jó dolog, hogy teljesen máshogy jártam be, mint a többi iskolámba, más volt a cél, tudtam hogy bandázunk az iskolában. (...) Maga az hogy a szünetekben nagyon sokan gyűltünk össze, meg nem volt tiltva a dohányzás, nem kellett bujkálni, hanem akkor tényleg ki lehetett menni egy cigit elszívni, egy jó kávét meginni. És beszélgetni, akkor a többi osztály is beszélgetett, meg előbb értünk be mindig és már előtte is pofáztunk.”
- „Ott mindenki sokkal toleránsabb volt, pont azért, mert mindenki már jött valabonnan, abonnan kiebrudalták, a diákok egymás közt sokkal toleránsabbak voltunk.”
- „Sok tekintetben hasonlítottunk egymásra, meg az is belejárt, hogy mindenkinek megvolt a maga keresztje. Ami miatt idekerült, és elég toleránsak voltak. Jobban el mertem mondani a problémáimat.”
- „A Kakasban jó társaság volt, teljesen más volt, össze-vissza voltunk korosztályilag is. Másodikban már még jobb. Első évben még nagyon sok fajták voltunk, teljesítési képességgel is, nagyon szét is húztunk, nem volt igazán osztályközösség. Csürbéhez hasonlatos volt. Másodikban kezdett kialakulni, és utána már jobb volt.”
- „Volt pár osztálytársam, akikkel abszolút jóban lettünk, de nem mindenki volt szimpatikus. Aztán ahogy megismertem őket (...) hogy mondjam, akivel negyedikig együtt maradtunk, mindenki szimpatikus volt, mindenkiben láttam olyat, ami szimpatikus.”
- „Az általánosban az is problémám volt hogy nem mertem megszólalni azért sem, mert ha beszéltem és nem tudtam egy-egy szót kimondani, akkor elkezdtek rajtam röhögni ez rosszul esett. Égtem. Idekerültem, elkezdtem járni, barátokat szereztem, szám szerint egyet. Haverokat nagyon sokat. De egy barátot is, aki az iskolai pályafutásom során 3 és fél évig mellettem volt jóban-rosszban, éjjel-nappal együtt voltunk (...) Én nagyon aktív voltam az iskolában, az összes iskolai programon, ünnepélyen részt vettem (...) Amikor a Szalagavatóra készültünk, akkor a suliban voltunk 6–7-ig esetleg és jó program volt egyrészt, és hatalmas buli.”

Problémák

A „második esély” iskolákba kerülve a fiatalok életében többnyire felszabadulást hoz. Ez azonban nem jelenti azt, hogy azonnal jól teljesítő diákká változnának. Egyrészt a szabadság, a lazább keretek azt az érzetet keltik bennük, hogy semmilyen kötelezettségeknek nem kell megfelelniük, végre azzal foglalkozhatnak, ami leginkább érdekli őket, nevezetesen társas kapcsolataikkal. Másrészt az iskolaváltás önmagában nem oldja meg a korábbi problémákat, ezért gyakran előfordul, hogy a fiatalok egy rövid örömteli és produktív időszak után még a korábbinál is rosszabb állapotba kerülnek, hiszen megszűnnek az eddigi korlátok. Az iskola mozgásteret ilyenkor a fiatallal való kapcsolattartásra és a türelmes várakozásra korlátozódik. A kapcsolattartást nagyban segíti az iskola közösségéhez és a tanárokhoz való erős kötődés.

- „A Zöld Kakas előtt semmi fegyelmi probléma nem volt velem, mindig elfogadtam amit a tanárok mondtak, mindig tisztességesen visszaválaszoltam, és viszontballásra, nem is foglalkoztam velük semmilyen szinten, egy tanárral sem (...) Főleg az alkoholizálásból indult ki a dolog, mert akkor agresszívebb voltam, és nem minden tanárt tiszteltem (...) de főleg

- akkor emeltem fel a hangomat, jó utólag nem, akkor azért, mert valami nem tetszett, és ennek próbáltam hangot adni (...) volt konfliktusom rendesen mindenkivel.”
- „A Vörösmartyóból meg úgy jöttem ki, hogy ne hagyjak magamon támadási felületet. (...) Kerültem a konfliktusokat. az elején ilyen csöndes voltam, aztán kinyílt a pofám, a végére már ekkora volt. Abogy megmelegedett ott a seggem alatt a fotel, úgy egyre nagyobb lett a szám is (...) tényleg voltak ilyen durva viták, üvöltözés volt, ahol mittudomén, én is így kiabáltam.”
- „Meg az is volt a problémám, hogy nincs barátnóm, nincsenek barátaim, előjöttek ezek a problémák is. Másodikban még úgy elvoltam simán az új dologgal, az új helyzettel, és akkor már nem volt új dolog, többet tudtam ezzel foglalkozni (...) Meg ottbón sem szerettem lenni. Rosszabb lett szerintem. (...) Hát volt már veszekedés a pénz körül is. (...) apámat már semmi nem érdekelte (...) nem is volt már kedvem tanulni akkor sem. Valahogy így elment a kedvem.”
- „Külön problémát jelentett, hogy elég sokat lehetett hiányozni. Meg is tettem, hiányoztam sokat (...) Hát akkor nagyon jó volt, de így utólag visszanézve nem biztos (...) nem voltam benn az órákon, így még az a kevés tudás sem maradt meg bennem, amit ott összeszedtem.”
- „Amikor elkezdtem idejárni, és nem jártam be az iskolába, hanem iskolában voltam, csak mégsem ott benn, akkor úgy fogtam fel, hogy hatalmas buli.”
- „Volt itt is olyan időszakom, ez a második év, amikor az a bizonyos érettségi kiborulás volt, amikor nem nagyon jártam be, de akkor elég sok problémám is volt amúgy is, mindenféle magánéleti ügyek.”
- „Azért felhívtak néha, hogy be kéne jönni. És akkor jövök, persze. Aztán mégse. És akkor egy év után küldtek egy levelet, hogyha szeretnél még a diákunk lenni, akkor jelezz vissza. Kb. a Szigeten kaptam meg, és jó, jövök még. És akkor utána megint így persze hatalmas ígéretet, be fogok járni ezerrel, aztán nem jártam be ezerrel, mert volt nekem jobb dolgom is (...) negyedik év elején azt mondták, hogy na, akkor ez az utolsó évod, öreg. (...) Bejártam, tanultam egy évig, és leérettségiztem.”
- „Az volt a baj, hogy igazából még súlyosabb helyekre csöppentem, mint ahol jártam, és akkor még súlyosabb dolgokba csöppentem bele (...) két osztálytársammal heroinoztam először, ők voltak azok, akik már úgy tudtak beszélni róla. Az egyikük alapvetően már akkor heroinos volt, amikor odajött. »Hú, heroin, soha nem próbáltam, kiprobálok«. Azt is kiprobálok, aztán szépen belecúsztam, meg minden. Szerencsém volt, mert legalább kapsoltam egy idő után. (...) Olyan fizikai fájdalmaim voltak, hogy kénytelen voltam elgondolkodni, hogy úristen, hogy mi van velem. Meg olyan szánalmas egy undorító főreg lettem, hogy hibetetlen. (...) az első ilyen hosszabb kapcsolatom, ami hét hónapig tartott. Nagyon szerettem a csávót, de azért lett vége, mert folyamatosan hazudtam neki, mert ugye heroinoztunk közben (...) de igazából senki sem segített rajtam, sem az iskola, anyu sem, csak én magamat (...) Lejöttem a heroinról, aztán visszacsúsztam. A következő tanévben felfüggesztettek. Azért mert nagyon sokat hiányoztam (...) akkor el is mentem teljesen az iskolától, hogy a Moszkva térre jártam ki rendszeresen, a hétvégeken meg sokszor bétköznap is (...) és akkor a tanárokkal beszéltem, hogy letehetem-e így az év végi vizsgát. Le is raktam aztán, épp hogy. (...) azért is raktam le épphogy a vizsgákat kettessel, mert annyira nem foglalkoztam vele. Jó, majd leteszem, aztán majd a harmadik évtől új lappal. Aztán tényleg új lappal tudtam indulni.”
- „Összejött egy ilyen társaság, és akkor legtöbbször mindig az iskolában voltunk, akkor még a Molnár utcában volt a Tanoda, de csak azért, hogy találkozunk, és innen elmenjünk valahova (...) én amikor már följöttem Pestre, azelőtt is sokat gondolkodtam ezen, hogy én szíve-

sen kipróbálnék dolgokat. És akkor ismertem egy-két embert, akin már eléggé látszott, hogy odavan, és mindig azt gondoltam erről, hogy én biztos, hogy nem kerülhetek olyan helyzetbe. És aztán így pont belekerültem. (...) valakinek a speed tetszett jobban, nekem meg az, már így a társaságban (...) két év vagy másfél év. Nekem nagyon kevés kellett mindig, úgyhogy sokáig nem is gondoltam, hogy nekem (...) aztán így egyre rosszabbul lettem, és mondták, hogy (...) mindig több kell. Aztán meg egyszer nagyon beteg lettem, és aztán utána abbahagytam. Kórházba kerültem, és akkor abbahagytam az egészséget, fertőző májgyulladásom lett (...) nem volt olyan nagyon jó. Hát voltak olyan hétvégek, de tényleg nagyon sok hétvége erről szólt, hogy fölgyűltek oda az emberek hozzánk, és akkor ott mindenki elintézte magát, és onnan indultunk akárhova, és hajnalban vissza. És a társaság egyik fele a speedet szerette, a másik a heroínt. De volt, hogy csak ez volt, volt, hogy csak az. És a speed, ugye nem aludt soha senki rendszeren, több napig, és akkor nálunk voltak, és volt olyan hétvége, amikor én már, mondjuk reggel mindig újrátöltötték az emberek magukat, tényleg nagyon rossz volt nézni, hogy a másik is mennyire fáradt, és akkor még mindig nem alszik. Hát ilyen alvási problémák, ilyenekkel jár együtt. Szerintem én azért is szerettem meg a heroínt, mert az meg nem ilyen, hanem azzal még lehetett pihenni, időzjelben, ugye, mert hát közben azért a szervezete nem pihent az embernek, csak azt bitte (...) Azt tudták, hogy nagyon sokat szívlak, azt biztos, szerintem tudták, az biztos, mert úgy jöttünk be az iskolába. Úgy gondoltuk, hogy úgy érdekesebb az egész tanóra, meg minden. Szóltak. De valahogy annyira mégsem, hogy, tehát nem tartoztam azok közé, akik, hát voltak persze, akik ilyen nagyon problémás, és tudták is, de talán rólam nem gondolták. És volt egy barátnőm, aki, ő is idejárt, és mindig együtt voltunk, és sokszor össze is kevertek minket (...) volt már szerződés is, hogy most már kéne valamit indítani. Úgyhogy biztos, hogy tudtak valamit, de hát így nem konkrétan. Ezeket így nem nagyon lehet tudni. Ezeket az ember úgy csinálja, hogy még maga sem tudja, hogy mit csinál. Már úgy értem, hogy nem az, hogy soha nem vagyok magamnál vagy nem voltam, hanem így nem érzi akkor, hogy úristen, mennyi nap elment, meg hogy egy nap sem olyan, hogy itt valamit csináltam, soha nem értem oda sehova.”

„Köztörvényes bűncselekmény. Nem beszélek róla, ha nem baj (...) össze kell pakolni valakit, jó, pakoljunk össze valakit. (...) Nem tudom, Pityuka nem akarja odaadni a pénzemet, a Pityuka oda fogja adni a pénzedet (...) Ebből is sokat tanultam, megmaradt egy csomó kapcsolatom, ami nagyon hasznos tud lenni. Azért megvoltak ennek a nagy előnyei (...) Szerintem ez teljesen sokkal tisztább munka, mint a politika. (...) Tehát egy-két vizsgát csináltam, de azért az eléggé kihagyós volt.”

Két interjúalanyom számolt be arról, hogy a szigorú pedagógusi fellépés segített neki az iskolai keretek betartásában. A fiatalok történetét ismerve úgy tűnik, hogy ezekben az esetekben a tanári szigor azért sikeres, mert egybeesik a fiatal változtatási szándékának kialakulásával.

„Grabanc megfog, tanár-pár lecserél, szimpatikus, csinos Ildiről nagydarab szimpatikus, ámdé borostás matek tanárunkra, aki úgy kezdte, hogy »Azért vagy itt, nem? Ha gondolod, nem kell ezt az évet lenyomni itt. Befejezed ezt a dolgot, tőlem mehetsz is.« Na jó, azért mégis csak meg kéne csinálni.”

„Harmadikban megtanultam, kikötötték nekem, hogy, az osztályfőnök, hogy nem hiányozhattam, 10 hónapra havonta 25 óra, és így annál többet nem hiányozhattam. Ez így nagyon bevált, persze nagyon ellenkeztem. De jól sült el. Negyedikben már nem volt erre szükség, meg tudtam állni a helyemet.”

Tanulás

Azok a fiatalok, akik akár a „második esély” iskolába való bekerülésük előtt, akár az itt töltött első éveikben túljutottak súlyos válságaikon, egy-két kivételtől eltekintve már viszonylag jól tudtak a tanulásra koncentrálni, és eljutottak az érettségiig. Mint már korábban is leírtam, meggyőződésem, hogy a középiskolai tanulmányok sikerének záloga elsősorban a megfelelő lelkiállapot, és az ezt elősegítő nyugodt, támogató környezet.

„Akkor megint az volt, mint általános iskolában, hogy szerettem bejárni, szerettem a tanárokat is, akkor én megmutatom, hogy tudok teljesíteni, visszajött az a kis lelkesedés, és másodikkban megint kitűnő lettem, 4,9. Onnantól kezdve végig nagyon jó tanuló voltam.”

„Harmadik felé észbe kaptam, hogy nyakamon az érettségi és mégsem csinálhatom azt, hogy most bemegyek az iskolába, de nem ülök benn órán, hanem inkább kint lógok. Mert nekem marha fontos volt hogy sikerüljön ezt az iskolát elvégezni.”

„Harmadikkban még voltak kisebb izéim, visszacsúszásaim, de azok már annyira, szóval jelentéktelenek. Volt hogy egy-két hónapig drogoztam, elmentem bulizni és spuriztam, de ilyen jelentős már nem volt. Egyáltalán úgy lejttem róla, hogy nem éreztem szükségét, nem kellett minden nap. (...) Persze, amit nekiálltam, meg tudtam tanulni. Otthon is tanultam, igen. Harmadikkban még annyira nem, negyedikkben már iszonyatosan. Csak az a cél volt előttem, hogy minél jobban leérettségizzek. Negyedikkben már nagyon figyeltem az órákon is. Harmadikkban még voltak ilyen linkeskedéseim, de negyedikkben már nagyon-nagyon odafigyeltem.”

„Negyedikkben már nem hiányoztam annyit. Amikor közeledett az érettségi.”

„Máshogy utáltam egy kicsikét. Nem tudom. Mert bennem volt az, hogy utálok, de akkor is meg kell csinálnom, mert anélkül akkor nem lesz semmi.”

„Annyi kellett az egészhez, hogy bennem is megszülessen az elbátározás. Amíg mások mondták, hogy én képes vagyok rá, addig hiába mondták. Ha nem vagyok, akkor tényleg nem is, elintéztém magamnak, hogy ne menjen.”

„Az utolsó év itt a Tanodában arról szólt, hogy én gyorsan leérettségizzek, az összes vizsgát nagyon jól produkáljam, merthogy viszek pontokat, és hogy a felvételire készüljek (...) soba nem tudtam, hogy mit szeretnék. Nekem ez az utolsó három év olyan, hogy most van egy ilyen, hogy miért kelek föl minden nap? Azért, mert be kell mennem, és azért, mert el akarom végezni az iskolát. Nekem ilyen régen nem volt.”

Néhány volt diák beszámolt arról is, hogy osztálytársakkal való szoros kapcsolat is hozzájárult tanulmányi sikereihez.

„Igazából csak negyedikkben kellett kicsit felkötni a gatyát, talán harmadikkban is volt már valami komolyabb izé. (...) Itt már voltak ilyen komolyabb tanulások is. Összeültünk a többiekkel, és kikérdeztük egymást, meg ilyenek. Voltak ilyen tanuló bulik.”

„Éjjel-nappal együtt voltunk, amikor vizsgaidőszak volt akkor is egymásboz költöztünk egy hétre (...) sokat segítettünk akkor egymásnak, én is neki, úgy érzem, hogy az iskola szempontjából egymást csak felfelé búztuk.”

„Akkor szerintem mi már együtt tanultunk, akkor azért ment jól, mert jól sikerültek az együtt tanulások. A vizsgákra is vagy én költöztem át hozzájuk, vagy ő hozzánk.”

Azon kívül, hogy türelmesen kivárja, esetleg finoman előmozdítja a tanulás szubjektív feltételeinek kialakulását, az iskola biztosíthat olyan objektív körülményeket diákjai számára, amelyek megkönnyítik a tanulást. Néhány fiatal megemlíti, hogy a Belvárosi Tanodában, illetve a Zöld Kakas Liceumban jobbak voltak az órák, jobban magyaráz-tak a tanárok.

„Érdekesebben, jobban is magyaráztak dolgokat.”

„Úgy mondták el, hogy megértettem, fölfogtam ezeket a dolgokat. Nem volt semmi túlmisztifikálva.”

A Belvárosi Tanoda néhány diákja említést tesz néhány olyan körülményről (kisebb csoportok, különböző szintű kurzusok), amelyek érdekesebbé és követhetőbbé tették az órákat, és megkönnyítették a tanulást. Megjegyzem, hogy ezek a körülmények nyilván a tanárok munkáját is megkönnyítik, és így jobban tudnak diákjaiknak segíteni.

„Sokkal oldottabb volt a légkör. Mert miután kevesebb ember volt az órákon. Ha valamit kérdezni akart az ember vagy valamibe bele akartunk menni, akkor ez sokkal könnyebben sikerült. (...) el tudtunk dumálni, tehát így ki tudtuk vesézni a témát, vagy el is tudtunk tőle kanyarodni valamennyire anélkül, hogy ez bárkinek is fennakadást okozott volna.”

„Itt is úgy voltak az órák megosztásai, hogy voltak kifejezetten gyenge matekosoknak órák meg volt egy ilyen haladó csoport. (...) Én értelemszerűen az ilyen, hogy is hívták ezt? Valami mókás neve volt, hogy maszatoló vagy lépegető csoport volt, de nem emlékszem pontosan a nevére, vagy araszoló, vagy valami hasonló, és természetesen én arra ültem be, és ott minden további nélkül eljutottam arra a szintre, hogy átmentem (...) egy másikra, ahol kicsit nagyobb létszámban, gyorsabb tempóban ment a haladás, és azért tudtam tartani a lépést.”

„Itt voltak olyan órák, hogy érettségi előkészítő órák. Hát idejöttem, és rögtön már év végén érettségiztem is. Aki érettségizik, az végig kell járja azt az órát, és akkor azt végigvettem még egyszer az egész érettségi előtt.”

Interjúalanyaim egy része úgy gondolja, hogy tanulmányi sikereiben szerepet játszottak az alacsony követelmények is. Ezt a fiatalok egy része pozitívumként, más része negatívumként értelmezi.

„Nagyon fontos dolog még az, hogy az iskolának a célja, a Zöld Kakasé, hogy érettségit adjon az embereknek. Pont emiatt azok a tárgyak, amelyekből nem kellett érettségiznem, nem voltak annyira komolyan véve, tehát elég volt beadni két-három házi dolgozatot és akkor simán megvolt a négyes félév végén, és ez robadt jó dolog. Én, aki mások szerint tehetséges grafikusként azért csúsztam el, mert azt a kibaszott kémiát nem tudtam megtanulni. (...) Emiatt nagyon örülök hogy odajártam, mert nem kellett ezzel szararakodni, hanem arra tudtam koncentrálni, hogy azok a tárgyak, amiből érettségi lesz később meglegyenek.”

„Azt mondják, egy másik középiskolához képest nagyon gyenge ez meg alacsony stb. Nekem ez pont elég volt, nem tartom se kevésnek, se soknak (...) én annyit teljesíték, amennyit megkövetelnek, vagy elvárnak. Hogyha kétszer ennyit kellett volna tanulni elsőől kezdve, abhoz lettem volna hozzászokva, hogy sokat kell. Nem tudom, hogy bírtam volna-e? Valószínűleg azért igen.”

„Ami rosszat tudok mondani, az a gyengébb színvonal, hogyha nem akarsz tanulni, akkor ne tanuljál, csak legyen meg a kettes. Engem ez zavart.”

„Olyan alacsony volt a követelmény, hogy lehetett sikerélményem, aminek én azonban ezzel együtt nem örültem, mert tudtam, hogy én ennél sokkal okosabb vagyok.”

A Belvárosi Tanoda diákjai inkább azt hangsúlyozzák, hogy az iskola családias légköre és a tanárokkal való jó kapcsolat ellenére komolyan kellett teljesíteniük.

„Oké, hogy jóban vagy a tanárokkal, de akkor még meg kell tanulni a tananyagot. Azért, mert itt haverok vagyunk úgymond, ugyanúgy kell vizsgázni. A vizsgán mindig beszígorítanak. Ez volt a másik, ami bejött, hogy itt nem csak lébecolni kellett.”

„Az érettségin bent sem lehetnek a tanárok. Mindenki azt hiszi, hogy itt ajándékba adják az érettségit, úgymond, hogy jaj, szegény hülye gyerekek, meg izé, de abszolút nem, tehát ne-

bezebb is itt egy érettségi, mint másból, abból a szempontból, hogy másból az ember a saját tanárainak mondja a dolgokat.

Érettségi

Az érettségi a fiatalok számára többnyire nem jelentett nagy nehézséget, noha sokan féltek a megmérettetéstől. Amikor a fiatalok rászánták magukat a felkészülésre és a vizsgázásra, már valóban készen álltak erre. A fiatalok többségének kifejezetten jól sikerült az érettségije, néhányan nagyon jó emlékeket is őriznek ezzel kapcsolatban. Egy-két interjúalanyom csalódottságról számolt be, másokról az derült ki, hogy nem bírták elviselni a vizsgahelyzettel járó feszültséget. Összességében azt is mondhatjuk, hogy az érettségi eredmények összhangban állnak az általános iskola első részében elért eredményekkel.

„Iszonyatosan jól. Magamboz képest, úgy értem ahhoz képest hogy senki nem nézte volna ki belőlem másodikban, hogy ezt teljesíteni tudjam. (...) nagyon számított az hogy órákon ott voltam, figyeltem, és magamboz képest nagyon koncentráltam (...) ennek köszönhetem, hogy kitűztem magam elé a célt.”

„4,9-re. (...) Kis egoizmusom szárnyra kapott. Én voltam az aki végigtanulta az érettségit. (...) előtte is, és azt az egy hónapot kiköltöztem a telekre, egy raklap kaját bespájzoltam és innivalót, és kimentem, tanultam. Telefonon értekeztem a többiekkel hogy hol tartok.”

„A magyar érettségitől nagyon féltem, mert a nem tudom hány tételből tudtam egyet. Jó, hozzá tudtam szólni valamilyen szinten mindegyikhez, ha más nem, akkor verset elemezni, de egy tétel volt, amit nagyon tudtam. És pont azt az egyet kibúztam, nagyon boldog voltam, és a négy év folyamán soha még nem csináltam ilyet, összekötöttem egy történelem tétellel, és a magyar tanár el volt ájulva.”

„Hát majdnem kitűnő lett, a földrajz lett négyes. A többi az ötös dicsérettel. Nem tudom, hogy dicsékvés vagy nem tudom, de a matekból is meg a magyarból is kiemeltek.”

„4,6. (...) Egyébként erre vagyok eddig a legbüszkébb életemben, ez a legnagyobb tett a 28 évem alatt.”

„Akkora megkönnyebbülés volt. Hogy ez a kicsi kis lépcső megvan.”

„Azt hittem, hogy nezebb. Legalábbis nem hittem benne félfő környékén, hogy nekem meg lehet (...) az is benne volt, hogy jobban átnéztem a dolgokat.”

„Sikerülhetett volna jobban, csak a történelem miatt, amit nagyon elbasztam, és nagyon sajnálom, egyébként egész jó volt az érettségim, az én felfogásom szerint.”

„Picit furcsa állapotban jöttem be érettségire. Tebát zabanyozni volt időm bulizás után, kb. anynyi, meg átvenni az öltönyömet (...) »készülbettel volna, Géza fiam« című alapvető játék.”

„Bementem, lezavartam, aztán kijöttem. Jó, jó, vicces volt, kurva hangulatos volt, nekem nagyon tetszett. (...) tanultunk előtte sokat, meg be is szívtunk előtte.”

Változások

Az elmúlt évek során a fiatalok sokféle változást éreztek magukban és környezetükhöz való viszonyukban. A változásokat szinte mindannyian pozitívan értékelték.

A változások egy része a fiatalok személyiségét érinti. Sokan beszéltek arról, hogy megnőtt az önbizalmuk, ezért célokat tűznek maguk elé.

„Abogy a Kakasba kerültem, akkor alakult ki bennem, hogy azért is megmutatom hogy meg tudom csinálni és nem vagyok hülye.”

„Megkomolyodtam, könnyebben veszem az akadályokat, nem hátrálok meg egy helyzetben amitől két-három-négy évvel ezelőtt megbátráltam volna, és visszafordultam volna, mond-

va hogy márpedig ezt nem csinálom végig. Sokkal bátrabb vagyok, és nem tudom hogy ez az iskola hatása is, vagy esetleg annak hatása hogy felnőttem és az idő hatása-e?”

„Nagyon-nagyon kinyíltam, mármint magamboz képest így az emberek felé. Tehát nem okoz már akkora gondot nekem, hogy be kell mennem egy közösségbe vagy nem tudom, szóval ilyen apró-cseprő dolgok. Én nagyon zárkózott voltam, meg nagyon nem bíztam senkiben. Ez azért teljesen nem fog sosem megváltozni szerintem, de sokat javultam itt.”

„Én tudom, én érzem, hogy milyen változásokat köszönhetek ennek az iskolának, mert e nélkül (...) ha még ott osztják a lelki világomat, az előző gimnáziumban, hogy te tök hülye vagy, akkor tök hülye lennék a mai napig is. De most menni fog, megvolt a kellő noszogatás meg inspiráció, elveszett gyerekből lett egy főiskolás.”

„Most már így nagyon érdekel az, hogy legyen diplomám is, hogy legyen normális papír, amivel aztán tudok normálisan dolgozni, cél (...) itt láttam, hogy van eredmény, és talán azért.”

Ahogy a fiatalok fokozatosan megerősödtek, önértékelésük helyreállt, rokoni-, baráti- és párkapcsolataik is rendeződtek. Néhányan már azelőtt kialakítottak stabil párkapcsolatot, hogy bekerültek a „második esély” iskolába. A kiegyensúlyozottabb kapcsolatok nyilván hozzájárultak a tanulmányok sikeres befejezéséhez.

„Az egész szinkronban zajlott, ha már nem úgy néztem ki, nem úgy öltöztem, elkezdtem nyitni a szüleim felé, ők is felém, mert látták mintha megint kezdene az ész visszatérni a gyerek fejébe. (...) Apám először nem vette észre a változásokat, csak papagáj módjára szajkózta amit elkezdett. Negyedikig végig mondta. Egyedül az érettségi után mondta, hogy Jézus, a gyerek leérettsgézett. Jézus, felvették főiskolára! Akkor volt az, hogy kinyíltak a szemei, felnőtt a gyerek, nincs már lila baja, 40 piercing-je, meg lehet vele normálisan beszélgetni. Azóta úgy elvagyunk egymás mellett már.”

„Anyámmal azóta jó a kapcsolatom, amióta leérettsgéztem. Illetve amióta nagymamám meghalt, azóta kezdett javulni, de amióta leérettsgéztem, azóta van, hogy abszolúte nem szól bele. De előtte is csak azért aggódott, mert azt hitte hogy soha a bűdös életben nem fogok leérettsgézni. És ebből voltak a konfliktushehelyzetek.”

„Apám, sok éven át leszarta a fejem (...) egyszer csak késztetést éreztem, hogy mi lenne, ha megkeresném, mit szólna hozzám, mi történné. De az is igaz, hogy a saját érdekeimet helyeztem előtérbe, és ha nekem ebből esetleg valami jó származna (...) amikor megismerkedtünk, akkor nagyon szép és jó volt, kinyalta a seggemet, cigit vett meg minden. Akkor nagyon örült. Aztán nemhogy egyik percről a másikra változott meg, hanem elkezdte szidni anyukámat, hogy ő milyen ember. (...) Jó tapasztalat volt, ráébredtett, hogy ő nem az az ember, akire támaszkodhatnék.”

„Negyedikre már nagyon jó volt. Akkorra szedtem össze a barátaimat.”

„Kialakultak ilyen barátságok is. Egy-két emberrel nagyon jó.”

„Azóta van barátnőm, akivel lassan bázasodnánk. (...) két éve. Amikor idejöttem a tanodába (...) Lehet, hogy belejátszott ő is. Hát ilyen ösztönzés. Gyakorlatilag is segített, mert ő megérti, tehát érti ezeket a tárgyakat, tudott segíteni, meg sokat is segített, ilyen ösztönzés.”

„Azon a nyáron találkoztam a barátommal, és ősszel jöttünk össze, és nagyon sok erőt adott, hogy valaki őszintén szeretett. Éreztem hogy azért szeret, amilyen vagyok, és tudtam, hogy ki akarja hozni belőlem a legjobbat, és nagyon nagy erőt adott. Lehet hogy visszacsúsztam volna, ha nem talállok egy ilyen társat. (...) Ilyen igazi szeretetet nem kaptam még mástól. Csak anyutól, de így hogy baráttól vagy valami nem. Nem kaptam meg azt a kitartást, azt a támaszt, amit most így kaptam, ez nagyon sokat számított.”

Érettségi után

Az érettségi óta interjúalanyaim közül hatan járnak iskolába. Csak azokat a fiatalokat soroltam ebbe a kategóriába, akik legalább egy vizsgaidőszakon már sikeresen túl vannak, és folytatni akarják a tanulást. Az iskolák között vannak felsőfokú szakképző iskolák, főiskolák és egyetemek is. A fiatalok közül négyen már legalább három hónapja egy helyen dolgoznak. Hat interjúalanyom még nem talált biztos helyet magának az érettségi óta, többen felvételre készülnek, mások munkát keresnek.

Természetesen az érettségi óta még kevés idő telt el ahhoz, hogy messzemenő következtetéseket lehessen levonni interjúalanyaim felnőtt életét illetően. Az interjúk elkészítése során azonban az volt a benyomásom, hogy egyikük helyzete vagy állapota sem aggasztó. Úgy tűnt, hogy mindegyiküknek jó esélye van arra, hogy megtalálja és megállja a helyét az életben.

Havas Eszter

